

## దస్తా వేజులమతలము.

లోకవ్యవహారమునందు ప్రవేశముగల ప్రతివారికిని అత్యంత ప్రయోజనకరమైన గ్రంథము. అర్జీలు - పిటీషనులు - ప్రోనోట్లు - ఇల్లు భూమి తనఖాదస్తావేజులు-పంచాయితీతీర్పులు-డిక్రీట్రాన్సుఫర్లు ప్రోనో టుట్రాన్సుఫర్లు-పారీఖత్తులు-మరణశాసనములు-వీలుద త్తత దస్తావేజులు దత్తత అధికారపత్రములు-దానపత్రములు-మనోవృత్తి దస్తావేజులు-కౌ ళ్యకదపాలు - ఖండగు త్తకౌళ్య-అద్దెచీట్లు- హక్కువిడుదలదస్తావేజులు- గోడసందుహక్కులనుగూర్చి-మనోవృత్తిహక్కులనుగూర్చి - ఇల్లుక్రయ మురద్దు-ఫవర్ ఆఫ్ ఎటర్నీలు-పారీవ్యాపారపుదస్తావేజులు-రశీదులు-అడి యిదియననేల ? వ్యవహారసంబంధమైన సర్వవిషయము లిందుగలవు. ప్లీడర్ల యొక్కగాని ప్రయివేట్లయొక్కగాని సహాయములేకయే స్వయ ముగా సర్వవిషయములను ఈగ్రంథసహాయమున నిర్వహించుకొన వచ్చును. గృహమున నీగ్రంథమొక్కటి యున్నచో గొప్పసలహాల నిచ్చు ప్లీడరునొకని కొనియుంచుకొనినంత ఫలమిచ్చును.

వెల రు 0-12-0.

## భోజరాజు చరిత్రము.

గ్రంథకర్త:—అయినాపురపు సోమేశ్వరరావుగారు.

కాళిదాసునిపేరు చెప్పుకొనుటయేగాని పూర్వోత్తరములు ఇంత వరకు యెవరికిని తెలియవు. కాళిదాసు కాళికాదేవిని ప్రత్యక్ష మొనర్చు కొని యామెవలన వరంబులవడసి సకలవిద్యాపారంగతుడై భోజరాజు నాస్థానమునజేరి అందలి పండితాగ్రేసరులకన్న నత్యధికుడై యా మహా రాజుచే నియ్యబడిన అద్భుత సమస్యలను పూర్తిచేయుటయు మొదలగు చిత్రవిచిత్రచరిత్రంబు లెన్నియో వ్రాయబడియున్నవి.

వెల రు 0-8-0.

వలయువారు:—కురుకూరి సుబ్బారావు,

సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ.

# వేములవాడ భీమకవి చరిత్రము.

బహుశ్రీ  
మద్దూరి శ్రీరామమూర్తికవిగారిచే  
రచియింపబడినది.



కల్పిపర్వ,  
కురుకూరి సుబ్బారావు,  
ప్రాప్తయిటరు, సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ.

రెడవకూర్పు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ :  
కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు  
ముద్రింపబడియె.

1938.

కాపీరైటు నిజపర్వ

[వెల 0—8—0.

# ప్రకటన.

---

ఈ గ్రంథము మదరాసు కాపీరైటు అక్టోబరు కారము సర్వాధి  
కారములును యీదిగువ సంలక్షము చేసిన మాకు చెందియున్నవి. కా  
వున దీని సంలయుగాని కొంతగాని యెవ్వరును ముద్రింపఁ గూడదు.

కురుకూరి సుబ్బారావు,

ప్రొఫెయిటరు, సరస్వతీబుక్ డిపో,

బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా.

## ప్రీతి క.

~~అభిమానము~~

భాషాభిమానములారా !

పూర్వకపుల చారిత్రము లెఱుంగుటకు సరియైన యాధారము లిప్పుడు లభించుచున్నవి. లభించిన స్వల్పములగు నాధారములతో నెట్లో ఈ గ్రంథమును రచించి యాంధ్రలోకమున కర్పించితిని. మున్నీవర కీమహాకవిపుంగవునిచారిత్రమును యెందఱో వ్రాసియుండిరి. ఇందు మరికొన్ని నూతనాంశములు జేర్పబడినవి.

అభిప్రాయభేదముల కారణము: ఈ గ్రంథమును రచించువఱ్ఱు న నేను పొరబడియున్న తుమించి, విరాత్తసభిసదాంకితుడగు వేములవాడ భీమకవిపైగల యభిమానము పెంపునైన నీదిన్ని గ్రంథము నాదరింతురని నమ్ముచున్నాను.

ఇట్లు,

బుధజనపథేయుడు,

మద్దూరి శ్రీరామమూర్తికవి.

క కి నాడు, }  
30.1-38. }

# విషయ సూచిక.

పుట.

1. భీమకవి కాలము	...	...	1
2. భీమకవి జన్మస్థానము.	...	...	18
3. భీమకవిజననము	...	...	28
4. భీమకవి ప్రభావము వెల్లడియగుట	...	...	34
5. ఒకచాటువు	...	...	40
6. రాజకళింగగంగు	...	...	43
7. చొక్కభూపాలుఁడు	...	...	54
8. రణతిక్కన	...	...	56
9. బసవపురాణము	...	...	62
10. రాఘవపాండవీయము	...	...	65
11. కవిజనాశ్రయము	...	...	65
12. సాహితీమూలన	...	...	73
13. నన్నయభట్టు	...	...	77
14. కోమట్లు	...	...	79
15. భీమకవి విరచితమగు చాటువులు	...	...	80

# వేములవాడ భీమకవి చరిత్రము.

కాపానుగ్రహసమర్థుడును, నుద్దండకవిపుంగవుఁడును నైన నీ వేములవాడభీమకవిపుంగవుఁడు, క్రీస్తుశకము 12 వ శతాబ్దారంభము ననుండి యుండెనని తలంపవలసి వచ్చుచున్నది. ఆంధ్రకవులచరిత్రము వేములవాడభీమకవి 14 వ శతాబ్దమువాఁడై యుండునని చెప్పుచున్నది. కొన్నిసంవత్సరములకు ముందు జయంతి రామయ్యకంతులువారు భీమకవివిరచితకవిజనాశ్రయమును ప్రచురించి యాగ్రంథముయొక్క పీఠికయందీతఁడు 12 వ శతాబ్దమువాఁడై యుండు ననిస్థిరపరచియుండిరి. మఱియు మలకకల్లి పెదశేషగిరిరావుగారు తమ “వేములవాడ భీమకవి” యనుగ్రంథమున ప్రప్రథమమున నీతఁడు 11 వ శతాబ్దపువాఁడనియు, యటుపిమ్మట (53 పుట) భీమన మైలమభీమన రణతిక్కన లున్న నెల్లూరుపురమునకు వారిని గననేగుచుండువాడనియు, తిక్కనాదు లిరువురును మనుమసిద్ధిభూపాలుని కాలమువారై యుండుట చే మనుమసిద్ధికాలమున గూడ భీమకవి యుండెననియు, నక్కారణమున భీమకవి నాలుగువందల సంవత్సరములు జీవించెనని తలంపవలసియున్న దనియు వ్రాసియున్నారు.

ఈ కవిపుంగవునికాలమును గూర్చియు, జన్మస్థలమును గూర్చియు వాదోపవాదములు జరుగుచునే యున్నవి. కొంద రీతఁడు గోదావరీ జిల్లాలోని రామచంద్రపురం తాలూకాలో చేరిన ద్రాక్షారామభీమేశ్వరవర వ్రాసాదియనియు, ద్రాక్షారామమున కిందుక దూముచున్న వేగుల వాడ యనియుప్పుడు పిలువఁబడుచున్న వేములవాడను జన్మించియుండెన

నియు, మరికొందఱు నై జాంరాజ్యములోని యోరుగల్లుప్రాంతమునందలి వేములవాడగ్రామమున జన్మించియుండె ననియు వాదించుచున్నారు.

ఈ కవిపుంగవునిజన్మస్థానముగూర్చి యు, జన్మస్థలమునుగూర్చియు తెలిసికొనుటకు సరియైన చూర్ణములు గానరావు. కొన్నికొన్ని దృష్టాంతములవలన నీత డిప్పటివాడై యుండునని భావించవచ్చును. అప్పకవీయమున నప్పకవి యీతనిగూర్చి ప్రాముఖ్యము యీతఁడు నన్నయకు సమకాలికుడై యుండునని సూచించియుండెను. అందువలన నప్పకవి కాలమునకే యీత డిప్పటివాడో, ర్జయుండుటయు దగినయూధారములు లభించియుండలేదనిగాని, యీతఁడు జెప్పినవే సత్యమైనయెడల భీమకవి నన్నయ లిరువురును యొకేకాలమునారనియు దలచవలసినవచ్చుచున్నది. అప్పకవీయములోని వద్యముల నీక్రింద బొందుపరచుచున్నాను.

తే. ఆంధ్రశబ్దబింతానుజి శ వ్యాకరణము  
ముందు రచించితి తత్సూత్రముల దెనుంగు  
బాసచే జెప్పె నన్నయభట్టు తొల్లి  
కర్వములు మూడు శ్రీమహా శ భారతమున.

తే. భారతము దెలిగించుచు శ దా రచించి  
నట్టి రాఘవపాండవీయము నడంచె  
ఘండము నడంప నీఫక్కి శ సంగ్రహించె  
ననుచు భీమన యెంతయు శ దాని నడచె.

ఉ. ఆదిని శబ్దశాసన మరహాకవి జెప్పిన భారతంబులో  
నేది వచింపగాబడియె శ నెందును దానినె కానిసూత్ర సం  
పాదనలేమిచే దెలుగు శ వల్కు మరొక్కటి గూర్చిచెప్పగా  
రాదని ద్రాక్షవాటికవిరరాక్షసు డీనియందుచేసినన్.

క. ఆమూడు వర్షములలో

నా మాన్యుడు నుడువుతెనుగు శ్రీ లరసికొని కృతుల్

తాము రచించిరి తిక్కను

భీమణి మొదలై నలొంటి శ్రీతెనుగు కప్పీరల్.

తే. రాజరాజనరేంద్ర తననూజు డార్య

సఖుడు సారంగధరుడు శైశవమునందు

నన్నయ రచించునెడ బరసంబొనర్చె

నన్యు లెవ్వరెటుంగ రీ శ్రీ యాంధ్రభక్తి.

క. ఆదిని భీమకవింబ్రుడు

గోదావరిలోన గలిపె శ్రీ గుచ్చితమున నా

మీదట రాజనరేంద్ర

త్వాదయితునికట్టి దానిరమహి వెలయించెన్.

ఈవద్యమున భీమకవి నన్నయకాలముననే యుండెననియు భీమన రచించిన రాఘవపాండవీయ మను ద్వ్యర్ధికావ్యమును నన్నయ ధ్వంస ముచేయుటచే భీమకవి యాతనివ్యాకరణమును గొనిపోయి గోదావరి లో గలిపెననియును, నన్నయ రచించునప్పుడే యా వ్యాకరణమును జదివియుండిన రాజరాజనరేంద్రుని కుమారుడైన సారంగధరు డావ్యాకరణమును డిరుగ భూమిపై వెలయించెననియు దెల్లచుగుడున్నది.

కావున వీరేశలింగమూ వంతులవా రాంధ్రకవులచరిత్రమున భీమ కవితే రచించబడిన యీ క్రిందివద్యమున జెప్పుబడిన కళింగగంగు చరిత్ర మూఢారముగా దీసికొనియున్నారు.

ఉ. వేములవాడ భీమకవి శ్రీవేగమెచూచి కళింగగంగు తా

సామము మాని కోటమున శ్రీ సందడిదీన రమ్మ పొమ్మనెన్

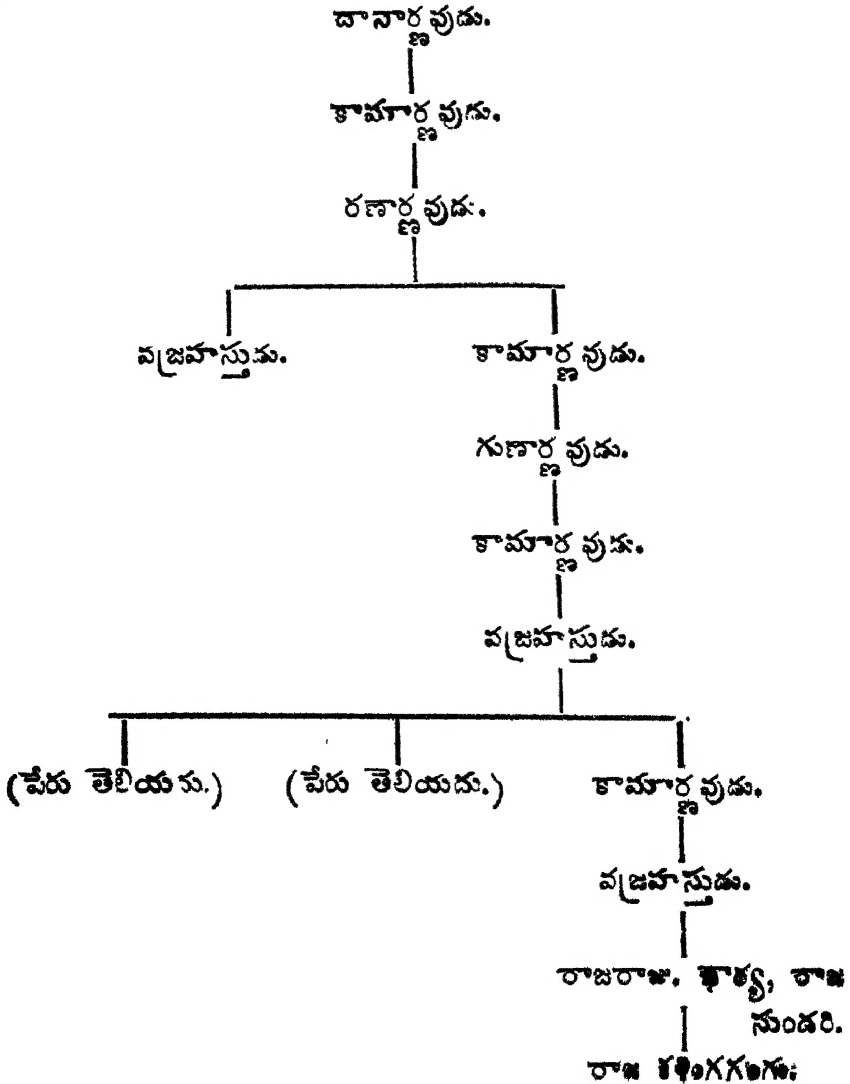
మోమును జూడగూడ దిక శ్రీ ముక్కుదిరెండ దిసంబులావెన్

జామున కర్ణమం దతని శ్రీ సందడ శత్రుల పాలుగావుతెన్.



ఈ కళింగగంగుయొక్క వంశవృక్షమును యీ విధముగా నొసంగియున్నారు.

కళింగరాజ్యమును 9 వ శతాబ్దము మొదలుకొని 11 వ శతాబ్దము ప్రాంతమువరకు పరిపాలించిన కళింగరాజుల వంశవృక్షము.



పై వంశవృక్షమువలన కలింగగంగు శా. శ. 1041 కి సరియైన క్రీస్తుశకము 1116 సంవత్సరం ప్రాంతమున నుండెననియు ఆతనికాలము ననే భీమన యున్న యెడల భీమన బేర్కొనిన సాహిణిమారుడు మున్నగు వారికాలములతో పై కాలము సరిపోకుండుటచేతను భీమన యాకలింగ గంగుకాలమున కాక మరియొక కలింగగంగుకాలములోనివాడని నిర్ణయించియున్నారు.

మఱియు వీరేశలింగముపంతులవారు సోమదేవరాజీయమున సాహిణిమారాదులు 13 వ శతాబ్దపువారై యుండుటచే చొక్కభూపాలుడును భీమకవియును 13 లేక 14 శతాబ్దముల నుడియుమరని నిర్ణయ మొనరించియున్నారు.

మఱియు కవిజనాశ్రయములో గాన్పించుచున్న యీ రెండు పద్యములును విన్నకోట పెద్దనచే రచింపఁబడిన కావ్యాలంకారచూడామణియం దుండెననియు ఆకారణమున భీమన విన్నకోట పెద్దన తరువాత ను గాని యాతనితో సమకాలికుడు గాని యై యుండునని తలంపవలసి యున్న దని వ్రాసియున్నారు.

ఉ. దీప్తిపుల స్రుంది విశ్వజగ శ్రీ తీవతియు త్రయశక్తి జాంబవ  
ద్దీప్తిపమునంను గోవులకు శ్రీ నిమ్మగ సేయుటకుం బ్రసన్నయై  
గోపతిధేమ నవ్విభునకుం శ్రీ ద-వై భవమిచ్చెగాక యే  
భూపతు లీనరాన్యకుణ శ్రీ బుద్ధుల నిల్లువహించి రుర్వరణ్.

క. నీకరవాలము పాలై

నాకంబున కరిగి రాజ శ్రీ నారాయణ యా

భూకాంతులెంతచనునో

నాకవిటోత్తములదూల శ్రీ నడతురు కడిమిన్.

మఱియు వీరేశలింగము పంతులువారు సాహిణిమార్గమును గూర్చి చర్చించుచు,

ఉ. చక్కదనంబు దీవియగుసాహిణి మారుడు మారుకై వడి  
బొక్కివడంగలండు చల శ ము బలముంగల యాచభ్యువు  
జొక్కవృపాలుఁ డుగ్రుడము శ మాడ్కులమంటలు రాలజూచి  
మిక్కిలి రాజశేఖరుని శ మీరికివచ్చిన రిత్తవోవునే.

ఈపద్యమున భీమకవితే శపింకబడి మారన ప్రతాపరుద్రని యాస్థానమునకురుదొందెనని సోమదేవరాజీయమున చెప్పబడియున్నది. చే నీతఁడు ప్రతాపరుద్రునికాలమున నుండెననియు ఆ కాలమున చొక్కవృపాలుఁడును భీమనయు నుండెనని నూథియగుమన్నదని వ్రాసి యున్నారు.

మఱియు, యీక్రిందిపద్యమును వీరేశలింగమువంతులవా రిట్లు సవరించియున్నారు.

మ. ఘనుడన్ వేములవాడవంశాడ ద్రాక్షరామభీమేశ్వర  
దనుడన్ దివ్యనిపామృతప్రకటనారనాకావ్యధువృంద భీ  
మన నాపేరు వినంగ జెప్పితి యెను శ గాధీశ కస్తూరికా  
ఘనసారాది సుగంధస్తుప్రలు వేరగందెచ్చి లాలింపుమా.

ఈపద్యము రెండుమూడు పాతభేదములతో గాన్నించుచున్నది. వీరేశలింగమువంతుల వారు యెఱుగాధీశయన పాతమును గైకొనిరి. శ్రీరామమూర్తివంతులువారు వెఱుగాధీశ యన పాతమును గైకొనిరి. జయంతి రామయ్యవంతులువారు ఈరెండిటిని పోవిడచి కళింగాధీశ యన పాతమే యుచితమైన దనిజెప్పియున్నారు.

వంతులువారు తాము గైకొనినపాతము ననుసరించి తెలుంగాధీనుని తెలుంగురాయ డగునని తలంచి,

క. ఆమాచ నృకతిసుతుడు మ

హామహుడెఱిపాతన త్త శ మాధీశ్వరుడా

శ్రీమంతు సుతులు జగదభి

రాములు శ్రీతెలుంగురాయ ౧ రామనరేంద్రుల్.

అని రామరామ విలాసమున చెప్పబడిన గుడిమెట్టరాజగు నెఱ  
సోతప కిన్నారాజైన తెలుంగురాయ డొక్కఁడు గాన్నియచున్నాడనియు  
భీమకవి యాతనిగూర్చియే పైపద్యమున జెప్పియున్నాడనియు ఆతెలుం  
గురాయలు 13 వ శతాబ్దముననుండ ననియు కావున భీమనగూడ  
(పైపద్యము తెలుంగురాయును కూర్చియేయొనయెడల) దిక్కునకా  
లముననో లే, దిక్కునకు గొంచెమొవలనో యుడియును నని వక్కా  
ణించియున్నారు. మఱియు తిక్కన యీతని పూర్వకవిస్తుతులలో జేర్చ  
నందున భీమకవి తిక్కనకు పూర్వముగా డనియే తోచుచున్నదనిరి. కాని  
కస్తూరికాదానము చేయుటయొక బ్రసిద్ధిగన్న తెలుంగురాయలు సాం  
నరాముని కుమారుఁడు పదునాలుగవ శతాబ్దమువాడైయున్నాడు గావున  
భీమనదర్శించిన యాతఁడు సాంపరాయని కుమారుఁడుగాని యెఱసోతప  
కుమారుడుకాడని సిద్ధాంతీకరించియున్నారు. అందువలన భీమన 14 వ  
శతాబ్దమువాడయ్యెను.

గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు పైపద్యమున తెలుంగాధీశయను  
చోట వెలుంగాధీశముని యుండవలయుననియు, అపుడు వెలుంగాధీశ  
యనగా విమలాశిత్పాదము నర్థముచేసి భీమకవి ప్రాచీనుడని నిర్ణయిం  
చియున్నారు. రామమృత్యువునకు పైపద్యమున రెండు పాతభేద  
ములను విడచిపెట్టి కళింగాధీశయనియున్నచో నిరువురివాదములు సమంజ  
సముగానుండుననియు పైగా భీమన కళింగరాజులయొద్దకుపోయిన ట్లితరప  
ద్యములవలన గూడ తెలియవచ్చుటచే నాపారమే సమంజసమనియును  
పైరెండుపాతములందును వ్యాకరణవోషములుట నవి భీమనప్రయోగ  
ములుకావనియు వానిని ద్రోసివైచి తమ పాతమునే స్థిరపరచి భీమకవి

12 వ శతాబ్దమువాడని వ్రాసియున్నారు. వీరు పై పాతభేదముల నిట్లు పదవిభాగము చేసి యున్నారు.

తెలుంగు + అధీశ.; వెలుంగు + అధీశ. ఈపదవిభాగము సరి కాదనియు వెలుంగు + అధీశయని యుండవలెననియు భారతి 3 వ సంపుటమున వేములపాడభీమకవిజన్మస్థానాదికముల విమర్శించుచు కేశవరపు కామరాజుగారు వ్రాసియున్నారు. “తెలుంగాధీశ” అనునది సాధువ్రతయోగమని శ్రీనాథుని యీచాటువువలన దెలియవచ్చుచున్నది.

శా. అక్షయ్యోబుగ సాంపరామని తెలుం శ గాధీశ కస్తూరికా  
భిక్షాదానము సేయరా సుకవి శ రాడ్బొందారకక్రేణికిక  
దక్షారామచక్రవ్య భీమవరగంధ శ రావ్వునోభామినీ  
వక్షోజద్వయకుంభికుంభములపై శ వాసించు దద్వాసనల్.

కావున “తెలుంగాధీశ” అనునది సాధువే యగును. కాని భీమనజెప్పినపద్యమున వెలుంగాధీశ కళింగాధీశ ” అను పాతభేదము తెలుకలిగినవో గనుగొనుటకు వీలుగాన్నింపకు. వీరేశలింగము వంతులవారు జూపిన యాధారము ఖండింకబడుట కాధారములు పెక్కులు గాన్పించుచున్నవి.

1 రాజకళింగగంగును గూర్చి వ్రాయుచు సీతనికాలము సాహిణిమారనకాలముతో సరిపోవకుండుటచే భీమకవి కళింగదేశమునువరిసాలించిన మరియొక కళింగగంగుకాలములోనివాడనియు, ఆకాలముననే సాహిణిమారన యుండినట్లును వ్రాసియున్నారు ఈసాహిణిమారన వ్రతావరుద్రుని యాస్థానమున నుండినట్లు దెలుపు సోమదేవరాజీయము నాధారముగాగొని భీమనకూడ వ్రతావరుద్రునికాలమునా డని సమర్థించియున్నారు. కాని సాహిణిమారన (భీమకవిచే దిట్టబడిన యాత్రాడు) వ్రతా

వరుద్రుని కాలముననున్న వాడుకాక యంతకుపూర్వముండిన యింకొక  
డైయుండినయెడ వారియాధారము నిరాధారమగును. భాస్కరరామా  
యణమును కృతిగొన్న సాహిణిమారన యొకడు గాన్పించుచున్నాడు.  
మరియు సాహిణిమారన యరు నొకనినిగూర్చి కొన్నిచాటువులు  
కాన్పించుచున్నవి. వాని నిట నొసగుచున్నాడను.

క. అప్పలిడునతడు ఘన డా

అప్పలొసగిమరలఁ గాంచు శ నాతఁడు రాజా!

చెప్పగవలె సాహిణిమా

రప్పరు దానమున నుచుఁడు శ రాజునటంచున్.

క. మాటాడరాదు సఫలన్

మాటాడినదప్పరాదు శ మగసింగముకున్

మాటయె మానము కాదా

సాటువుగలవారికెల్ల శ సాహిణిమారా.

క. ఇంతులమనముల నరిసా

మంతుల మనములను శ బుద్ధిమంతులమదిలో

జింతింపని బ్రతు కేటికి

సంతతసత్కిర్తి హార శ సాహిణిమారా.

శ్లో. అజాగళ సైన్యముప్రృప్తవం

నాసాంతరే కేశమధాండయుగ్మమ్

వృధానృజంసాహిణిమారభూపం

పూజాం సలేభే భువిపద్మయోనిః.

ఈపద్యములవలన సాహిణిమారసభూపాలుడని చెప్పబడినది.

భీమకవి సాహిణిమారనపై జెప్పియున్న పద్యమగు,

ఉ. చక్కదనంబుదీవియగు శ సాహిణిమారుఁడు మాగుకై చడికా

బొక్కివడంగలండు చల శ ముంబలముంగల యాచళుకపూకా

జొక్కనృపాలుఁ డుగ్రిడయి శ్రీ చూడ్కులమంటలురాలజూచినకొ  
మిక్కిలిరాజశేఖరుని శ్రీ మీదికివచ్చిన రిత్తనోవునే!

ఈపద్యమువలన సాహిణిమారన యొక భూపాలుఁడైగాని,  
భూపాలునకు ప్రితినిధియై గాని, చొక్కభూపాలునిపైకి దాడివెడలెనని  
తోచుచున్నది.

భాస్కరరామాయణమును కృతిగొన్న సాహిణిమారననుగూర్చి  
భాస్కరరామాయణమేమి చెలుపుచున్నదో యిందుక విచారితము.

బాలకాండమున నీసాహిణిమారననుగూర్చి జెప్పబడినపద్యము  
లుగాని యీతనివంశచారిత్రమునుగూర్చినపద్యములు గాన్పింపవు. అ  
య్యోధ్యాకాండము మొదట,

క. శ్రీరమణీరమణసుధా

ధారాశదయాకటాక్ష శ్రీ ధామస్మిత దృ

క్తైరకవితరణకరణ వి

శారదబుద్ధయకుమార శ్రీ సాహిణిమారా.

ఆశ్వాసాంతమున.

ఉ. రాజకిరీటకీలితవి శ్రీ రాజతనూతనరత్నరాజి నీ

రాజనమంగళాచరణ శ్రీ రంజితపాదసరోజఖడ్గ ధా

రాజయలభ్యమానరుచి శ్రీ రద్యుతిమస్మణిశాతకుంభ వి

భ్రాజిత సద్విత్తీర్ణరిపు శ్రీ పార్థివఖండన క్షీమండనా ?

యనియు, యరణ్యకాండమున యాశ్వాసాంతమున.

మాలిని. వితరణ ఖనియుద్య శ్రీ ద్వీర్యశౌర్యభిభావో

న్నతుష భుజబలాత్మ్య శ్రీ న్నాదవిద్విద్ధరితీ)

కతి" హరణసమదూర్భా శ భాగగమ్యుండు సంభా  
వితవణితచిత్తో శ ర్వీసురుండున్వి నెండఁ.

యరణ్యకాండము ద్వితీయాశ్వాసమున,

క. రామాకుచయుగళి

హరిద్రోల్లసితవత్స శ హరిచరణసరో

జారాధ్యుండు మారయధర

ణీ రమణోత్తముడు" సాహి శ ణీతిలకమిలన్.

ఈపద్యములవలన నీతఁడు నృపాలుఁడై యుండునని తెలియ  
వచ్చుచున్నది.

సాహిణి మారన యశ్వసైన్యమున కధికతీయనియు భాస్కరరా  
మాయణమును భూపాలుఁడు కృతిగొన తిరస్కరించినంతనే తద్ద్రంధకర్త  
భూపాలునిపై గోపించి యీకృతిని గుట్టపువానికైన కృతియిచ్చెదనని  
బలుకగా సమీపముననున్న మారన యాకవిపుంగవునకు సమన్కరించి  
దేవా! తమమాట నిలుపుకొనుఁడు. గ్రంథమును నాకు కృతియొసం  
గుఁడు. అని వేడుకొని యుండెననియు జెప్పబడుకథ సత్యమునకు దూర  
మైయుండునని జెప్పట కిసుమంతయేని సందియముండదు. సాహిణిమా  
రన నిక్కవముగా యశ్వసైన్యమున కధికతీయైయున్నయెడల భాస్క  
రుండు తన రామాయణమున నాతని నిజవదనిని కప్పిపుచ్చి యాతని  
ధాతీకతీయనియు, ధరణీరమణోత్తముడనియు వర్ణించియుండడు.

ఈవిషయవిమర్శన మాచరించుట నిరువురు ముఖ్యులు మార  
లండి యుండిరేమోచుని తలగుట కవకాశము కలుగుచున్నది. కాన  
వీరిలో నెవ్వఁడు చొక్కభూపాలునెచ్చి భీమకవి శాపోకహతుడై మడ  
సియుండెనో నిర్ణయించుట కవకాశము గాన్నింకదు.



ఇంకొకవిషయమునుగూడ నిట విమర్శింపవలసియున్నది “చక్కదనంబుదీవియగు సాహిణిమారుడు”అను పద్యము శేములవాడభీమకవి విరచితమని వ్రాసిన యాతఁడు యత్నకవీయమును రచించిన యత్నకవి. ఈ యత్నకవియొక్కచో భీమన నన్నయభట్టతో సమకాలికుడని వ్రాసియున్నాడు. ఈరెండిటికిని సమన్వయముకుదురుటకై నన్నయభట్టుకాలమున కించుక యావలీదల సాహిణిమారనయను నృపాలుఁడుండె నని తలంపవలసివచ్చుచున్నది. అట్లు సమన్వయము చేయుట సమంజసముకాకున్నచో పై పద్యము భీమకవి రచించినదై యుండదు. ఈయత్నకవి సాక్ష్యముదప్ప నీవిషయనిర్ధారణ మొర్రప్పగల నితరసాక్ష్యములు గాన్నింపకుండుటచే పైనవ్రాసివేరితి సమర్థించుట యుత్తమమని గోచుచున్నది.

2. కావ్యాలంకారచూడామణిలోని పద్యములు కవిజనాశ్రయమున నున్నవనియు నాకారణమున భీమన 14 వ శతాబ్దమునాఁడని జెప్పుట దగదు. ఏలననగా కొన్నిప్రతులలోమాత్రమే యట్లుండెనుగాని యన్నిటను యట్లులేదు. భీమన లక్ష్యములను లక్షణములను దానే జెప్పియుండెనుగాని యితరులపద్యము లెన్నడును యుదాహరించి యుండలేదు. కాని యీపద్యములచుట్టి భీమనకాలమును నిర్ణయింపగడంగుట సరియైనమార్గముగాదు. పై గా నీపద్యములు కావ్యాలంకారచూడామణియందు యాదేశవళికి లక్షణలక్ష్యములుగా నున్నవి. కవిజనాశ్రయమున భీమన యాదేశవళి జెప్పియుండలేదు. అత్నకవీయమున జెప్పుబడినట్లు.

అ. వె.

...                      ...                      ...  
...                      ...                      ...

వికటకవులుకొన్ని శ వింతలుగల్గించి  
కవిజనాశ్రయమున శ గలిపినారు.

ఎవడోకొండ రీపద్యములు రెంటిని కవిజనాశ్రయమున గలిపి యుండురు.

3 రాజకలింగగంగు కాలము వీరేశలింగం వంతులవారొసంగిన కలింగదేశపు పరిపాలకుల వంశవృక్షము ననుసరించి రాజకలింగ గంగు 1026 సం॥రము ప్రాంతముననుండి యుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది .

కాని వంతులవారు ఈకలింగగంగుకాలము సాహిణిమారనమున్నగు వారికాలముతో పరిపోషనియు నందువలన భీమకవి కలింగరాష్ట్రమును పరిపాలించిన మఱియొక కలింగగంగుకాలమువాడై యుండుననిమాత్రము నూచించి వదలివైచిరి. అట్లు విడచుట సమాజసము కాజాలదు. సాహిణిమారనమున్నగువారికాలమున నున్న కలింగగంగెవ్వడో యాతఁ డేనంపత్పరయన రాష్ట్రపరిపాలనాధారము వహించెనోకూడ జూడవలసి యున్నది. ఇతియొకాక భీమన బేర్కొనియున్న చొక్కభూపాలుఁడు మున్నగువారుకూడ సాహిణిమానయన్న కాలమున నుండినట్లు జూచ వలసి యున్నది అట్లుచేసి మూడతేను.

గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు భీమకవి నన్నయభట్టునకు బూర్వదై యుండునని వ్రాసియున్నారు. వారు శ్రీనాథవిరచితమైన యీక్రిందిపద్య మాధారముగా గొనియుండిరి.

సీ. వచియింతువేముల శ వాడ భీమనభంగి

నుద్దండలీల నొ శ కొక్కక్కమాటు

భాషింతునన్నయ శ భట్టమార్గంబున

నుభయభాషాప్రాధి శ నొక్క మాటు

వాక్కుత్తుదిక్కయ శ జ్వప్రకారము రసా

భ్యంచితబంధముగ నొ శ కొక్కక్కమాటు

కరిధవింతు ప్రబంధ శ కరమేశ్వరునిలేవ  
 నూ క్తివైచిత్రీ నా శ క్కొక్కమాటు  
 నైషధాదిమహాప్రబం శ ధములుబెక్కు  
 జెప్పినాడవుమాకు నా శ శ్రితఁడవనఘ  
 యిపుడు చెప్పదొడంగిన శ యీప్రబంధ  
 మంకితము సేయు వీరభ శ ద్రయ్యపేర.

ఈపద్యమువలన భీమకవిపుంగవుఁడు శ్రీనాథునికాలమునాటికే నన్నయకు పూర్వఁడని కొందరభిప్రాయకడుచుండిరను విషయము స్పష్టపడుచున్నది. శ్రీనాథుఁడు 14 వ శతాబ్దమువాడై యుండెను. (1380-1450 ప్రాంతములవరకుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది.) వీరేశలింగంకంతులవారు వేములవాడభీమకవి 14 వ శతాబ్దమువాడని వ్రాసియున్నారు. అదియే నిక్కువమైనయెడల తనకించుమించుగ 50 లేక 60 సంవత్సరములకు పూర్వఁడై యున్న భీమకవిని నన్నయకుపూర్వము స్తుతించుటకు శ్రీనాథుడంత తెలియనివాఁడాయనునదియ మఱదయించుచున్నది. కావున భీమన 14 వ శతాబ్దమువాడుకాడని దృఢముగా జెప్పువచ్చుచు.

మరియు వీరేశలింగముకంతులువారు భీమకవిచరిత్రమును వ్రాయుచు దిక్కన మంచెనమున్నగువారు భీమనను పూర్వకవిస్తుతిలో జేర్పలేదని వ్రాసియున్నారు. కవిస్తుతి జేయుగాని, తండ్రితాతలు గాని వినక్షమునగానించి కావ్యగిర్గాణమునకు గడంగుచుని ప్రోత్సహించుట మున్నగునవి గావించుటకు దిక్కనయే మొదటివాఁడని వీరేశలింగముకంతులువారు వ్రాసియున్నారు. అట్టిసమయమున దిక్కనగాని దిక్కన సమకాలీనులుగాని దిక్కన కించుమించుగ నాపలీపలవారు గొండలు కవిస్తుతిలో భీమనను బేర్కొనకుండటచే భీమన కదునాల్గవ శతాబ్దమువాడనవచ్చునా?

భీమనను పూర్వకవిస్తుతిలో ననంతమాత్యుడు జేర్చియుండెనని మ. రా. రా. మలకల్లి పెద శేషగిరిరావుగారు తమ “వేములవాడభీమకవి” అను గ్రంథమున వ్రాసియున్నారు. వారుదాహరించిన పద్యమియ్యది.

ఉ. నన్నయభట్టుకవి శ నాచనసోముని భీమనార్యుడే  
రెన్నికచిమ్మపూడి యచ శ రేవ్వరు భాస్కరు శంభుదాసునికా  
నన్నుతిజేసి వాక్యసర శ సత్వము వీనులకింపుమీర న  
త్యున్నతుగా నొనర్తు నెఱయోధులు మేలన మేలుగావుతకా.

కాని భోజరాజీయమున సీ పద్యము విశేషభేదములతో నున్నది. ఆపద్యమును గూడ నిచ్చట యొసంగుచున్నాడను.

ఉ. నన్నయభట్టు దిక్కకవి శ నాయకు భాస్కరు రంగనాథు బే  
రెన్నిక కెక్కినట్టి యచ శ రేవ్వరు నెఱువమంతి నాదిగా  
జన్నకవీండులిన్ నవర శ సస్సుటవాణు లనంగ ధాత్రిలో  
నున్నకవీండులిన్ దలతు శ ఘల్లమెలర్పగ వాగ్విభూతికిన్.

ఈ పద్యమునకు మొదట నొసంగబడిన పద్యము పాఠాంతరమై యుండేనేమో కాని కవులచరిత్రమున గాని, భోజరాజీయము అచ్చు ప్రతిలోగాని మొదటి పద్యము గాఢ్పడదు. మ॥ రా॥ రా॥ మ. పెద శేషగిరిరావుగారి కాపద్యమెట్లు యెచ్చట లభించినదో యెఱుఁగుటకు వీలు గాన్నింపకున్నది.

పరికించిచూడగా భీమకవి నన్నయభట్టున కిండుకపూర్వము జనించి 12 వ శతాబ్దమున నించుమించుగ నేబదిసంవత్సరములవరకు జీవించియుండునని దోహచున్నది. అందువలన భీమకవి 1070 పాఠము ల జన్మించి యించుమించుగా యెనుబది సంవత్సరములు అనగా 1150 సంవత్సర పాఠమువరకు జీవించియుండెనని చెప్పవచ్చును. అకూడు

అప్పుకవి జెప్పినవలుకులు యధార్థమగును. అప్పుకవిజెప్పినట్లు “చక్కద నంబుదీవియగు” యనుపద్యమునకు గుర్తయైన మారన వేరొకడై యుండు నేగాని ప్రతాపరుక్మినియాస్థానమునకు జనుదెంచిర మారననే భీమన దిట్టి యుండెనని దలంచుట సరికాదు.

మ॥ రా॥ రాజశ్రీ మలకపల్లి పెద శేషగిరిరావుగారు తమవేము లవాడభీమకవిచరిత్రమున పావులూరి మల్లన రాజరాజన రేంగునిచే నవఖండవాడయను గ్రామమును దానముగా బొందియుండెనని జెప్పుచు నీ క్రిందిపద్యము నొసంగియున్నారు.

ఉ. శ్రీలలనేశు డాంధ్రనృపశేఖరుడై చనురాజరాజభూ  
పాలకుచేత బీరపుర పార్వమున న్నవఖండ వాడయన్  
ప్రోలు విభూతితోబడసి భూరిజనస్తుతుడైన సత్కళా  
శీలుడ రాజపూజతుండ శివ్వనపుత్రుడ మల్లనాఖ్యుడన్.

కాని యీ పద్యము యిచ్చుక మాప్పుజెనునట్లు దోచుచున్నది. కందుకూరి వీరేశలింగము వంతులవారు యీ పద్యమును గూర్చి యధి కముగా విమర్శించి యిట్లాపద్య ముండెనని జెప్పియున్నారు.

ఉ. శ్రీలలనేశు డాంధ్రనృప శేఖరుడై చనురాజరాజభూ  
పాలకుచేత బీరపుర పార్వమున న్నవఖండ వాడయన్  
ప్రోలు విభూతితోబడసి భూరిజనస్తుతుడైన సత్కళా  
శీలుడు రాజపూజతుండు శివ్వనపుత్రుడు మల్లడున్నతిన్.

మఱియు యీ పద్యములనే గాక మ. రా. రా. శేషగిరిరావు గారు పీఠికాపురము కుక్కుటేశ్వరస్వామివారి యాలయములో నొక శాసన మున్నదనియు దానియనుగుభాగమున “నిదివేములవాడ భీమకవి కృతమ్” అని యున్నదనికూడ వ్రాసియున్నారు. కాని ఆశాసనమును యిచ్చి యుండలేదు. అదియే నిక్కునమై పైర వారొసంగిన

వద్యమే మల్లనకవిప్రోక్షమైనయెడల భీమకవి నిక్కముగా నన్నయ భట్టుకాలమున నుండినట్లే తలంపవసియుండును.

ఈవిషయమున నింకొక్కవిషయమును గూడ విమర్శింపవలసి యున్నది. ఎఱ్ఱాప్రెగడ భారతారణ్యవర్షమును పూరించుటనుగూర్చి కట్టుకథయొకటి యున్నది. జనశ్రుతముగా వచ్చుచున్న అయ్యది యసత్యమనుటకు వీలుకాన్పించదు.

భీమకవి నన్నయభట్టును అరణ్యములోననే మరణింపుమని శపించినట్లును, అవిధముగానే నన్నయ యరణ్యవర్షమును ముగింపక యే మరణించినట్లును, తదుపరి యెవ్వరును భారతముజ్జోలికిపోక యట్టె విడిచిపెట్టరనియు, కొంతకాలము చనినపిమ్మట, తిక్కనసోమయాజి భారతమును దెనిగించుటకు పూనుకొని యరణ్యమును పూరింప యత్నించిన నన్నయవలె తనకెక్కడచాత్రకలుగునోయని యావర్షమును పూరింప కట్లే యుంచివైచి శేషించిన 15వర్షములను రచించెను. ఆతనితరువాత కొన్నిసంవత్సరములకు ఎఱ్ఱాప్రెగడ అరణ్యమును పూరింపనిశ్చయించి, భీమకవిశాపము తనకుగూడ తగులునే మోయనుభయమున శేషించిన భాగమును రాజరాజనరేంద్రునకే యంకిత మొసంగినట్లుగ వ్రాసి పూరించెను.

ఇప్పటికిని చాలమంది భారతముచంతను వరుసగా చదువరు. చదువదలంచినచో విఘ్నముగలుగుటో హానిసేకూరుటో గలుగుచునే యున్నది. ఇక్కడకూడ భీమకవి నన్నయకు సమకాలీనుడని తెలుపుచున్నది. నన్నయభట్టునకు పిమ్మట రాజరాజనరేంద్రనియాస్థానమున నుండెననియు, ఆకాలమున గ్రంథములేమియు రచింపలేదనియు, కొన్ని శాసనముల మాత్రమే రచించియుండెననియు చు. రా. రా. మలకపల్లి పెడశేషగిరిరావుగారు వ్రాసియున్నారు. భీమకవివిరచితములైన శాసనములలో నందంపూడి శాసనము ముఖ్యమైనదనిరి.

## భీమకవిజనస్థానము.

వేములవాడభీమకవి గోదావరీమండలమున గ్రామ్యరామమున కైదాటుక్రొనులదూరముననున్న వేములవాడ (ఇప్పుడు వేగులవాడ యని వ్యవహరింపబడుచున్న) గ్రామమున జన్మించియుండెనని చలువు రభిప్రాయపడుచున్నారు. మఱిగొంద తీతఁడు గోల్కొండకు సమీపముననున్న వేములవాడ యనుగ్రామమున జన్మించియుండెనని దలంచుచున్నారు. ఈతని జన్మస్థలనిర్ణయమును గూర్చి వాదోపవాదములు జరుగుచున్నవి.

క. వేములవాడను వెలసిన

భీమేశ్వరు కరుణగల్గు శ్రీ భీమసుకవి నే

గోమఱి రేచనమీదను

సీమహి గవులెన్న చంద శ్రీ మెలమి రచింతున్.

కవిజనాశ్రయమును ముద్రించుచు జయంతిరామయ్యవంతులు వారీపద్యమును యవతారికలోజేర్చి ముద్రించియున్నారు. వారు యీపద్యము నాధారముగాగొని యీభీమకవి గోల్కొండప్రాంతమువాడై యుండునని నిశ్చయించిరి. వారుపరిశీలించిన కవిజనాశ్రయప్రతులన్నిటిలోన సీపద్యములేదు. ఒక్కప్రతియందుమాత్రమే యిది యున్నది. అందువలన నిది ప్రక్షిప్తమగు నేమో యనుసందియ ముదయించుచున్నది. ఇంకను వంతులవారు భీమకవి నైజామిలాకా గోల్కొండసమీపమున గల రుజ్జుపుచ్చేయుటకు గొన్నియాధారముల జూపినారు. వానినిగూడ నించుక వరిశీలింపవలసియున్నది.

వేములవాడ యనుటకు మారుగా శాసనములలో గొన్నిటియందు వేమ్మలవాడయనియు, వేమ్మలవాడయనియు నున్నదనియు మఱియు నచట భోగస్థ్రీలు విశేషముగా నాకాలమున నుండినకారణమున

నది వేములవాడయని వ్యవహరింకబడి క్రమక్రమముగా నది వేముల  
వాడయ్యెను వేములవాడయ్యెను బిలువబడయుండెనని యూహించు  
కొనియన్నదగ్గయు వ్రాసియున్నారు “వేములవాడనువెలసిన భీమేశ్వర  
కిరణగల్లు” ఈభీమకవిము నిల్లుద్దండరుచటకు యొక్కొంద నొసంగ  
బడినయాధారముల నిచ్చియున్నారు.

“వేములవాడభీమకవి యాగ్రామ నివాసయని యాగ్రామములో  
వరంపరా చెప్పకొనువాడుక కలదు.”

“భీమకవి యాగ్రామములో జన్మించి క్రబుద్ధుడై ప్రాగ్దేశమం  
దు కళింగరాజుండేగ్రామమునకుపోయినట్లు వినుకలి యున్నది.”

“ఆభీమకవి వైదికుడే. పూర్వమందు మాకువారికి సంబంధం  
బులు వుండెనని చెప్పంగ వినియున్నాము.”

వైవాక్యము లాగ్రామమందలి తగుమనుష్యులు వ్రాతమూలక  
ముగా తెలియజరచి భీమకవిచే నన్నము సున్నము అప్పులుకప్పలు  
అయ్యెనను కథనుగూడ నుదాహరించి, “ఏయింటిలోపల వ్రయోజనం  
అనగా అన్నసంతర్పణ అయియుండెనో ఆయింటివారునాటనుంచీ అప్పల  
(కప్పల) వారని పేరుగలనారై యున్నారు. అంతకుముందు పీరియిం  
టిపేరు కొండకలక అనియుండెను. ఆవలవరంపరా యిదివరకు జరుగు  
చున్నది.”

ఈవాక్యములను గూడ వ్రాసియుండిరిని జయంతి రామయ్య  
పంతులువారు వ్రాయించియుండిరి. మఱియు వేములవాడక్షేత్రమహా  
త్మ్యము లో నాస్థలమునకు దత్తవాటియనుసంజ్ఞకూడ నున్నదని యీ  
క్రిందివాక్యముల బ్రమాణముగా నొస గియున్నారు.

శ్లో. ఏవ శ్రుత్వావచోదేవా వీరభద్రదు ఖేతం

క్షణేను శ్చ శివా తత్రపూజయామాను రు తమా



ఉపయాతౌతతో భూయోమివ కశ్చిభరంశివా  
 జనయామానతు స్తత్రశివలింగం సనాతనమ్  
 దక్షువ ట్యాంఙ్గీమలింగం యత్రరాజేశ్వరశ్శివః  
 అస్యలింగస్యమహాత్మ్యం దృష్ట్వాసర్వేహవిర్ముఖాః  
 పుపూజసర్వకామైశ్చ వీరభద్రస్యసన్నిధౌ,  
 సదేతౌమైరపి పూజ్యమానం  
 విలోక్య భీమేశ్వర మప్రమేయం  
 అఘోరజాద్యై రభినంద్యకామాన్  
 దదా మహాత్మాశ్చ సద్గుణేభ్యః.

ఇతి శ్రీభవిష్యోత్తరపురాణే రాజేశ్వరమహాత్మ్యే శివ స్వరూప దర్శనం నామచత్వారింశోధ్యాయః.

పైశ్లోకములవలన భీమేశ్వరప్రతిష్ఠకు పూర్వము అక్కడ రాజేశ్వరుడున్నట్లు గానించుచున్నది. కాని గ్రామస్థులు చెప్పినట్లుగా రాజేశ్వరునకే భీమేశ్వరుడను నర్థము వచ్చుటలేకుండు. గ్రామస్థులు జైనవిగ్రహములు దేవాలయమున లేనట్లు వ్రాసియున్నట్లు జెప్పిరి. జైనవిగ్రహములు పెక్కులుగలవని శ్రీయూచార్యులవారు వ్రాసియుండిరి. శ్రీశేషాద్రిరమణకపులుగూడ జైనవిగ్రహములు గలవని వ్రాసియుండిరి. ఇట్లు ఖరస్పరవిరుద్ధమైన యీవ్రమాణము లెంతవఱకు నమ్మదగినవో పాఠకమహాశయులే యూహింతురుగాక.

గోదావరీమండలములోని ద్రాక్షారామమునకు సమీపమున నున్న వేములవాడ (ఇప్పుడు వేగులవాడయని పిలువబడుచున్నది) భీమన జన్మస్థానమై యుండుననుటకు గల యవకాశములగూడ వరికింతము. ద్రాక్షారామమున కనాదినండియు దక్షిణాదికయనియు నందున్న దేవాలయమునకు భీమేశ్వరాలయమనియు గ్రంథస్థములైన యాధారములు పెక్కులున్నవి. వానిలో కాశీఖండము భీమఖండము మున్నగునవి.

సీ. వట్టిన శ్రీవీరభద్రేశుసేవింది  
 తిలసోమనాథు సంఘులకు నెరగి  
 పురశాసనుననంత శ భోగేశ్వరస్వామి  
 హిమవైల కన్యకారధీశుగొల్చి  
 వడ్డాడిపైరుద్రరపాదఁబుల్బించి  
 చేరి మార్కండేయశివుభజించి  
 కోటిపల్లీతీరరకుండలాముఖముల  
 సర్వేందుధరు విరూపాక్షుడలచి  
 చల్వలస్థానమున భూతభర్తనిలిపి  
 కణకశాంతేయమున వృద్ధగంగగృంకి  
 దక్షవాటిక సప్తగోదావరమున  
 మునిగి భీమేశ్వరుని గాంచెమునివరుండు.

కాశీఖండము ఆ 3 వ 16

శా. ప్రాతఃకాలము తీవ్రభానుఁ డుదయింరవన్ సప్తగోదావరీ  
 ప్రాతఃపూరమున న్మునింగి యభవున్ శ సోమార్థమాడామణిన్  
 జ్యోతిర్లింగమయస్వరూపుగొలిచెన్ శ శుద్ధాంతరంగంబునన్  
 బాతివ్రత్యచహావ్రభావవిధి లోరపాముద్ర భీమేశ్వరున్.

... ..

క. దక్షిణవారాణసియగు  
 ద్రాక్షారామంబు నొచ్చి శ తరుణేందు ధరుకా  
 వీక్షించిన గోతెను గా  
 శీఘ్రత్రాలోకసుఖము శ చేకుటె ఋషికిన్.

కాశీఖండము.

సీ. కాంతిసంపదనేల శ కై వారిమొసరింప  
 విభుబింబమున నుద్భవించిరనిన

మాధుర్యగుణమేల శ్రీ మాటిమాటికిజెప్ప  
 నమృతాబ్ధినవతార శ్రీ మందిరనిన  
 దేజోవిశేషంబు శ్రీ తెఱఁగుపల్కగనేల  
 విద్యుల్లతలలోని శ్రీ వెడలిరనిన  
 మోహనాకృతియేల శ్రీ మునుపూడికొనియాడ  
 బుష్పచాపునివింట శ్రీ బుట్టిరనిన  
 సంభవించిరి గంధర్వ శ్రీ జాతిననిన  
 గలితనంబేల పెన్నాటశకంబుసేయ  
 ననగ భీమేశ్వరునిగొల్తు శ్రీ రఘురమున  
 సానులనుపేరి యప్పరశ్శృంగ్రదము ఖులు.

సీ. గజచర్మమెన్నడోశ్రీకాని నిచ్చలుగట్టు  
 వసిడిజమ్మలవట్టు శ్రీ వచ్చడంబు  
 భసితమెన్నడోశ్రీకాని శ్రీ వ్రటిదినంబు నలందు  
 మలయజంబుకురంగశ్రీమదము గూర్చి  
 నిడుదపాములరాజు శ్రీ తొడవులెన్నడోశ్రీకాని  
 తారహారములు నిరత్యయు ధరించు  
 నృకరంకరుండ మాశలికలెన్నడో శ్రీకాని  
 ధరియించు కల్వారశ్రీధాను మెపుడు

తే. కాటనడుచక్కి నెన్నడో శ్రీకానియందు  
 దక్షవాటిసువర్ణ సౌరధముఁ మీద  
 నెన్నడో పిశాచులకుగాని శ్రీ యిండము ఖుల  
 నెల్లకాలములదలచు భీరమేశ్వరుండు.

సీ. ఒకవేళధరియించు శ్రీయువనాశ్వుడిచ్చిన  
 కట్టాణిముత్యాల శ్రీ కంఠమాల

మాంధార్పణిచ్చిప శ్రీ మౌళిశ్ఛబితకే  
 యమరబుల ధరించు శ్రీ నొక్కవేళ  
 నిర్మూలడిచ్చిచ శ్రీ హేరాంబరంబుల  
 యమరబుల ధరించు శ్రీ నొక్కవేళ  
 భువచక్రవర్తి యిచ్చిన ప్రవాళంబు  
 యెఱ్ఱనచు ధరించు శ్రీ నొక్కవేళ

తే. వేడ్కధరియించు నొక్కొక్క శ్రీ వేళయించు  
 భరణ నువ్వలనా శ్రీ భాగనూప  
 నలభగీరథ చక్రగమహీ శ్రీ చాపవత్త  
 హేమమణిసూపనములు భీమేశ్వరుడు.

సీ. వర్యంత ముగార శ్రీ పారజాతకవనీ  
 రహమాణ నిర్జరీ శ్రీ సముదయంబు  
 సరస రసాసిద్ధ శ్రీ వరవారిసంపూర్ణ  
 గంభీరతరవరి శ్రీ భావయోధి  
 క్రబల చింతారత్న శ్రీ పాపాణ సంఘాత  
 వస్రగోఖాచక శ్రీ వలయతంబు  
 గామధేయసహస్ర శ్రీ కరిగింఖాచక  
 దళనదంతురితర శ్రీ ధ్యామఖంబు

తే. భద్రపాతాళ భైరవ శ్రీ పాలితంబు  
 గుహా వినాయక రక్షణ శ్రీ కుంతింబు  
 సప్తమాతృక పరివార శ్రీ సుకులంబు  
 వసుమతీనూపురము దక్ష శ్రీ వాటిపురము.

మ. అదె సువేద్యము; కోటిపల్లెయదె, ద శ్రీ మ్రామయచక్ర వట్టణం  
 బదె, యభ్రంకవ నాధసూటసునహే శ్రీ లావాస ముచ్చాయసం

వదసాంపారెడు భీమలింగము మహా శ ప్రాసాద భూమిధరం  
బిదె; నప్తునినదీప్రవాహమిదె; సా శ పీఠింపు మేకాగ్రతః.

సీ. అగ్రజుండైనను శ సంత్యజుండైనను  
బూబోడియైనను శ బురుషుడైన  
బరమ మూర్ఖుండైన శ బండితుండైనను  
చారిద్రవ్యకుండైన శ ధనికుడైన  
బలవంతుడైనను శ బలహీనుడైనను  
బ్రాయంపువాడైన శ బుగువైన  
నాస్తికుండైనను శ సన్మతవాదియైన  
బరగగార్దభమైన శ బందియైన

గీ. గీటకంబైన బకమైన శ గ్రిమియునైన  
బాదకంబైన దృణమైన శ బ్రాణరహిత  
మై రహిని దక్షవన చతు శ ద్వాపరశీమ  
బొందు గైవల్యకళ్యాణ శ భోగలక్ష్మి.

సీ. దక్షప్రజాధినా శ ధ మహాధ్వరక్రియా  
దీక్షాప్రజాధిగమ పుణ్య శ దేశమునకు  
బ్రహ్మవిష్ణు పురంద శ ర ప్రధానసుఖర్ష  
కురమ సంయమి సభా శ భవమునకును  
దాక్షాయణీ యోగ శ దహనార్చి రుక్మేష్  
సామిధే నీమంత్ర శ జాతమునకును  
వీరభద్రభుజావి శ హార హేలాసమా  
రంభనాటకనాట్య శ రంగమునకును  
సమృతమయ దివ్యతేజస్వ శ యంభులింగ  
శాంతభీమేశ్వరేశ్వర శ స్థానమునకును.

దక్షవాటంబునకు మోక్ష శ ధామమునకు

భోగజన్మస్థలమునకీ శ పురముసరియె.

సీ. దక్షవాటీమహా శ స్థానంబులో లేని

యమరులేస్థానంబు శ నందులేరు

దక్షవాటీ మహా శ స్థానంబులో లేని

యరమేస్థానంబు శ నందులేదు

దక్షవాటీమహా శ స్థానంబులో లేని

యమృతమేస్థానంబు శ నందులేదు

దక్షవాటీమహా శ స్థానంబులో లేని

యజ్ఞమేస్థానంబు శ నందులేదు

దక్షవాటికసకల తీ శ రముల కిరవు

దక్షవాటిక సకల వి శ ద్వలకుగరిడి

దక్షవాటికవిభవంబు శ తానకంబు

దక్షవాటికవిభవంబు శ తానకంబు

దక్షవాటికశివుని యు శ తఃపురంబు.

భీమఖండము.

క. సారమతి దక్షవాటిక

తూరుపుగవనిక బ్రసిద్ధి శ తోవసియించుకొ

హేరాభ క్రీడానం

చాచిని నూకాంబభక్త శ జనరక్షణకై

క. మట్టయిన యట్టిదక్షుని

వట్టణమున వక్షిణంబు శ పార్శ్వపుగవనికొ

నెట్టుకొని వెలసి నిలిచిన

ఘట్టాచిక గొల్వగలుగు శ గామిత ఫలముల్.

భీమఖండము.

మరియు కాళికిని దాక్షా రామమునకు 'గల సామ్యములను  
వివరించుచు శ్రీనాథకవిసారస్వభాముడు భీమఖండములో యిదిగువ  
వద్యమును జెప్పియున్నాడు.

సీ. జహ్నుకన్యాతీర శ సన్నివేశమునకు

దక్షిణాంభోరాళి శ తటముసాటి

కమనీయమణి కర్ణి శ కావ్యవాహమునకు

సప్తగోదావరీ శ జలముసాటి

కటకరక్షకుడైన శ కాల భైరవునకు

బ్రకటపాతాళ భై శ రవుడుసాటి

విశ్వాధి వతియైన శ విశ్వనాయకునకు

భీమనాథేశ్వర శ స్వామిసాటి,

మోక్షవిభవంబునకు సాటి శ మోక్షలక్ష్మి

భోగమహిమంబునకు సాటి శ భోగమహిమ

వారణాశికి శ్రీదక్ష శ వాటమునకు

దారతమ్యంబు జర్చింప శ ధర్మయగునె.

భీమఖండము.

సీ. కామ్యార్థ ఫలసము శ త్కరకల్ప తరువాటి

దళితపాతక కోటి శ దక్షవాటి

ప్రణుతకల్యాణైక శ గుణమణి ప్రజపేటి

ధాత్రీకటి శాటి శ దక్షవాటి

సమ్మనీంద్రారామ శ సస్యమేఘస్ఫాటి

దమితరోగనిశాటి శ దక్షవాటి

రథ విఘ్ననాతప శ త్రపతాకగజఘ్నాటి

తాపాద్రీశతకోటి శ దక్షవాటి

గీ. దర్పితాశాలతాళోటి శ దక్షవాటి

దనరునిగ నూవిపురిచేటి శ దక్షవాటి

ద్వారసేవితకర్ణాటి శ దక్షవాటి

రక్షి తేందు కిటి శ్రీ శ దక్షవాటి. రుక్మాంగదచరిత్రము-మల్లన.

ఈపద్యము ల్పాటివలనను గోదావరీమండలములో ద్రాక్షారామము చాలపురాతనమైనదనియును, దక్షణకాళి, దక్షవాటిక యరుపేరుల బరగుచుండుననియు, తేటతెల్లమగుచున్నది. ఆంధ్రదేశమునందంతటను వర్మటనమొనర్చిన శ్రీనాథుని వ్రాతలను పోవిడచి నిజాం రాష్ట్రము లో వేములవాడ, వేమ్మలవాడయని పిలువబడుగ్రామమే దక్షవాటి యని తలంచుట సమంజసముకాదు.

జయంతి రామయ్యవంతులవారు గోదావరీమండలమునపూర్వము జైనమతప్రచారము గలదనుటకు సందేహములేదని వ్రాయించి యున్నారు. (చూ॥ కవిజనాశ్రయపీఠిక పే. 11.) కావున రేచనయు సీగోదావరీమండలమువాడై అయియుండును. భీమకవి గోదావరీమండలమువాడని చెప్పటకాధారములు లభింపలేదు. రామయ్యవంతులు వారు వ్రాసియుండిరి.

భీమన కళింగనగరము రాజమహేంద్రవరము మున్నగుపట్టణము లకుబోయినట్లు గాన్పించుచుండుటయే యాధారముగాకుండునా? ఎక్కడో వైజాములోపుట్టినవాడు ఈరాజమహేంద్రవరము కళింగనగరమునకు వచ్చియుండెననుట సమ్మతముగా నుండలేదు. వైగా కవిజనాశ్రయావతారికలో సీయబడిన పద్యములన్నియు నొక్క 'జ' యను ప్రికిలోమాత్రమే యుండెనని రామయ్యవంతులువారు వ్రాసియుండిరి. తొమ్మిదిప్రతులలో లేక ఒక్కప్రతిగోనున్నదే సత్యమని వాదించుటకు దగునా? అవియేల పక్షిప్తములు కాగూడదు. ఎవ్వరో



గ్రంథమును వ్రాసికొనుచు నాకద్యములను దానుస్వయముగారచించి  
తాను వ్రాసినదాని కవతారికగా వ్రాసియుండును.

## భీమకవి జననము.

లోకమున నుద్భవించిన మహానుభావుల జన్మచారిత్రములలో  
సధికసంఖ్యాకము లొకవంతతో గూడియున్న చారిత్రములై యున్నవి.  
క్రీస్తుమత బోధకుడైయున్న యేసుక్రీస్తాక బాలికకుజన్మించియుండెనని  
యు, కావ్యత్రయమును నాటకత్రయమును రచించి లోకైకవిఖ్యాతి  
గన్న కాళిదాసకవిసార్వభౌముఁడొక త్రికాలవేదియగు మునిపుంగవునకు  
జన్మించినట్లును యిట్లే మహానుభావుల జననమునుగూర్చి వింతకథాంశ  
ములు జెప్పబడుచున్నవి. ఈభీమకవిజననమును గూర్చి గూడ నొకవంత  
జరిగినట్లుగ వనుశ్రుతముగ వినవచ్చుచున్నది. ఇందియెకాక వేములవాడ  
భీమకవి రచించిన నొక యపూర్వజ్యోతిషగ్రంథమున కాంధ్రీకరణము  
జేయుచు నొక యాంధ్రీకవిపుంగవుడాతని జన్మచారిత్రమును నిట్లభివరి  
చియున్నాఁడు.

సీ. శ్రీకరంబైధర శ చెవులుగాంచినయట్టి

భీమ పురంబున శ ప్రేమమీర

భీమేశ్వరుండును శప్రియముతోభక్తుల

కోర్కెలొసంగుచు శ కొమరుమిగుల

నొక నాడుతత్పురి శ యువతులు గొండలు

భక్తిభీమేశ్వరు శ భవమునకు

బోయిపుత్తులవేడ శ ముగ్ధత్వముననొక్క

విధవ కుమారుని శ వేడ్కగోర

నాలేమముగ్ధత శ కవహసించునునల  
 భీమేశ్వరుడు పుతు శ పీఠినానగ  
 నాకాంతగర్భిణి శ యై కాంచెదనయుని  
 కలియుగాదిని బ్రేమ శ గడలుకొనగ  
 బ్రభవవర్షంబున శ శ్రావణమాసంపు  
 శుకవక్షంబున శ శోభనంబు  
 మీఱవంచమిశుక్ర శ వారంబుననుహస్త  
 యందు కన్యాలగ్న శ మందుపెలయ  
 వెలిపెట్టిరక్కాంత శ విధవయై పుతుని  
 గాంచెనటంచును శ గడమజనము  
 లంతడత్తనయుండు శ నైదేండ్లబాలుడై  
 పురిబాలకులతోడ శ బాసగనాడ  
 జనులెల్ల గోళకుం శ డని నిండజేసిన  
 రోషించి యాతండు శ దూషితయని  
 తాయెత్తి తనతల్లి శ నేయబోయినయది  
 భీమేశ్వరుడు తండ్రి శ వ్రేయుమనిన  
 పెనజని యాతని శ వ్రేయనుంకించిన  
 భీమేశ్వరుడుదయ శ పెద్దగలిగి  
 ప్రత్యక్షమైవత్స ! శ రమ్మని తగజీరి  
 జశుకక్షిమ్మగమూల శ బ్రాణికోట్ల  
 గలిగించుశక్తియు శ గరమొప్పుజనులకు  
 బిడ్డనాయువు శ బెంపుదనర  
 సంపదలొసగెడి శ సామర్థ్యమూనునిడి  
 కానిదియకానని శ యైనదెల్ల

గాదనినట్లుల శ గావింధుబలమును  
 మును రాగలుగునది శ యునుదెలువగ  
 బ్రాహ్మణ్యమును నిచ్చి శ ప్రిజలుము నీవని  
 వరమిచ్చె వదియారు వగములకు  
 నాతనికి సహాయయై శ సరస్వతియును

... ..

నలభైలుచెప్పిన శ జగతివెలసి  
 సరిలేనిక్తిరిచే శ జగతివెలసి

యతడు.

ఒకదినంబున వేగులవాడ (వేములవాడ)నున్న కొండలు సువాసి  
 నీజనంబులు ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరసందర్శనార్థ మరుగుచుండ నొకవి  
 తంతువు వారితోగూడ ప్రయాణమయ్యెను. పుణ్యతీర్థముల సందర్శిం  
 చువేడుక యెల్లరకుండుట సహజమేకదా? వారెల్లరును ద్రాక్షారామ  
 ముచేరి సప్తగోదావరి యనంబరగు వాహినియందు స్నానముల గావించి  
 భీమేశ్వరుని సందర్శింపనేగిరి. ఆవితంతువుయు వారితోడనే భీమేశ్వరుని  
 సందర్శింపనేగెనని వేరుగజెప్పవలయువా?

ఆలయమున జరులకోలాహల మెడతేలిలేకుండ నుండెను.  
 భీమేశున కభిషేకముల జేయించువారు కొండలుచు, కొండలు దమ  
 తమ గోత్రనామములు పురోహితులు మరచిపోదురేమో యనుచింత  
 తోస్వయముగా స్వామిసన్నిధిని నిలచి యభిషేకముచేయుచుండిరి. మరి  
 కొండలు మనవంతు డబ్బిచ్చి యభిషేకము చేయించుచున్నాము.  
 ఆబ్రాహ్మణుడు సరిగాచేసిన పుణ్యమునందును లేనియెడల మనల  
 మోసపుచ్చిన పాపమునబోవును. మనమేళి యాత్రోపుడుబడి నలగి  
 పోవలయునని యిండుకదూరమున ప్రిసాదక్ష్వీకారమునకై వేచి  
 యుండిరి.

మేము కథారంభమున బేర్కొనిన స్త్రీ లెట్లో గర్భాలయము ను ప్రవేశించి స్వామికి ఫలాదికముల దమకుదోచినట్లుగా నొసంగిరి. వారిలో చాలమంది సంతానహీనులై యుండుటచే వారందఱును భీమేశ్వరునకు మరలమొక్కి భీమేశ్వరా ! మాకు చక్కని కుమారు ననుగ్రహింపవలసినది. మాకోర్కె నీడేర్చినయెడల నీకు సహస్రీఘటా భిషేకము చేయుంతుమని మొక్కిరి. ముగ్ధయైన యావితంతువుకూడ వారితోబాటుగ భీమేశ్వరా ! నాకు కుమారుని ప్రసాదించినయెడల నీకు సహస్రీఘటాభిషేకము చేయుంతుననెను. ఆపలుకులాల్పింది యామె తోనున్న సువాసినిజంబులు యిట్లు పరిహసించిరి. ఇదే మిట్లు కోరితివి భర్త లేనినాడు పుత్రుడెట్లుకలుగును. ఇట్లు కోరుటతగవు. అనిన విని యావితంతువ యేమో అది నాకు తెలియదు. మీఱందఱును బిడ్డల ను, గోరుచుండగా నేనును బిడ్డలపైగల వ్యామోహమున పుత్రుని గోరితిని. ఈభీమేశ్వరుడు మీకందఱకు కుమారుల ననుగ్రహించిన నాకుమాత్ర మేలయచుగ్రహింపడు. అని వారికి సమాధానముజెప్పి యుండెను. కొందఱామెను యీమె యికపుత్రుని గని లోకముద్ధరించు ననియు, యీమెకుమారునివలన భూదేవియెక్క వెలితిదీరుననియు, నామెయెడట బలుకుచు పరిహాసముచేయుచుండిరి. ఎట్లో వారిమాట లకు సహించి యావితంతువ స్వగ్రామమును జేరుకొనియెను.

భీమేశ్వరాలయమునకు బోయిననువాసిని జనంబులందఱికిని సంతోచేకూడెనో లేదో తెలియదుగాని యావితంతురాలికిమాత్రము గర్భము నిలచి నవమాసములు నిండినప్పట్ల నొక్కశుభము హూర్తమున నొకపుత్రుడు జన్మించెను. ఆతడే భీమకవియ్యెను. ఆమెయు లోకాపవాదమునకు వెరువక, భీమేశ్వర వరప్రసాది యగుటచే నాతనికిభీమనయని పేరుపెట్టి యలారు ముదుగా పెంచుచుండెను.

కృమకృమముగా శుక్లవక్షమునందలి చంద్రునిపోల్కి నాబాలకుఁ  
డభివృద్ధిచొంది నైదాతేపల బాలుడయ్యెను.

ఆబాలుకు డితరబాలురతో నాటలకుబోయి తన యీడువా  
రందఱిలోన మేటియై వ్యవర్తించుచుండెను. కొందఱాతనిపై నీర్వ  
గొని యాతని రండాపుత్రుడనియు, గోళకుడనియును దిట్టుచు నాతఁ  
పించుచుండిరి. కాని భీమనకావలుకుల కర్థము చెలియకుండుటచే గొన్ని  
దినములవఱకును నవిగూడ తిట్టులేదు. భావించి యూరకుండెను.  
ఆతఁడు కృమకృమముగ నుపనయనమునకు దగినవయస్కుడయ్యెను.  
కాని యాగృమముననున్న వారెవ్వరును యాతని కుపనయనము చే  
యుటకు పూనుకొనరైరి. రండాపుత్రున కుపనయనముగావించినచో  
తాము కులమునుండి వెలిపెట్టబడును మచుశంకతో నెవ్వరును నందు  
లకు సాహసింపరైరి.

వాడుకృమకృమకార మాబాలకుఁడు బాలురతో నాడుచుండ గొం  
దఱుబాలురాతని యెప్పటియట్లే గోళకుడవనియు రండాపుత్రుడవనియు  
నిందించిరి. అదిగాంచి భీమనతో నున్న బాలకులుసైతము నవ్వి గేలిసే  
యసాగిరి. భీమనకది సహింహరానిదయ్యెను. తోడనే యతఁడు తనతో  
నున్న బాలకు నొకనిని రహస్యముగా దీసికొనిపోయి ఓయీ ! ఆతడట్లు  
మాట్లాడుట కేమికారణము ? దెలుపుచుని వ్రల్పించెను. వాడును  
భీతుఁడై చెప్పకున్న భీమన దండించునేమో యనుభయంబున నాతని  
కిట్లనియెను. ఓయీ ! నీజనకుఁడు గతించినపిమ్మట నీవు పుట్టితివి. అం  
దులకై వీరందఱును నిన్ను రండాపుత్రుడవనియునుచుండిరి. అని యా  
వలుకుల యర్థమంతయును వివరించెను.

భీమనకు తల్లిపై నెంతయో కోపమువచ్చి, తల్లి వ్యభిచరించి  
తన్ను గనియుండెనని తెలిసినపు డాతఁడెంతయో శోకించి యావృ

తాంతమంతయు తల్లిముఖంబుననే విసవలయునని గృహంబునకేగి యొక పెద్దరాతినైతి అమ్మా! ఈయారనన్న బాలరంధ్రమును నన్ను రండాపుత్రుడని గేలిచేయుచున్నాను. బాజనంబు దెప్పించి? నీకు నే నెట్లు జన్మించితి? ఈవృత్తాంతమంతయు నవిస్తరముగా చెబుచున్నా? లేకున్నయెడల ని నీచాపరాధితో గొట్టి వంజించు. అని పలికిన మాత ని వాక్యములాలించి భీతిల్లి యాచార్యుని మోటున కిట్లనియెను. ఓయీ! నీవు నిక్కముగా నీతుండి కలివివచ్చుటనే నాకు జన్మించితివి. కాని నేనెట్టి నీచకృత్యమును గావించి ముడతలే. ద్రాక్షారామభీమేశుని కుమారుని ప్రసాదించవలసినదని ప్రార్థించితిని. ఆభియంతుగ్రహము ననే నీవు జన్మించితివి. నాపలునిలయభార్గవ మెఱుంగగోరకవేని ద్రాక్షారామమున కేగి యాభీమేశ్వరుని మోటుననే స్వయం నెఱుంగుచు ని పల్కెను. భీమనయు తల్లిపంక్కుల గారవసుని, అయినచు ద్రాక్షారామమునకేగి నిక్కువ మారయవలయునని భావించి యపుడే బయలుదేరి ద్రాక్షారామమున కరిగెను.

భీమేశ్వరునిమూలయందు ప్రవేశించి పెక్కువిధముల మున్ముందుగా స్వామిని ప్రార్థించెను. కాని భీమేశ్వరుడు దానికి ప్రత్యక్షము గా లేదు. అతఁ డొక యొక్క పెద్దరానిని గొనివచ్చి ఓభీమేశ్వరా! సహించరాని యపమానమునబడియున్న నన్నుచుగ్రహంప నిట్లుటికేని ప్రత్యక్షము కావైతివి. నాతల్లి నీవు నిక్కముగ నానాదియమును దీర్పగలవని వక్కాణించియున్నది. కాని యట్టిదెవ్వమును జరిగియుండలేదు. కావున యీరాతితో నీలింగమును పగులగొట్టి తడువరి యిట్టి బూటకముల గల్పించి చెప్పిన నాజననినిగూడ జూపివైచెదను. తడువరి నేనుగూడ నీయవమానమును సహించనేరక ప్రాయోపవేశమున ననువుల విడిచెదను. అని పలుకుచు మాతాత్మితో శివలింగమును గొట్టుటకు యత్నించుచుండ నావరమేశ్వరుడు ప్రత్యక్షమై పల్కె! శాంతియు.

శాంతింపుము. నీజనని వల్కినవలుకులన్నియు నిక్కవములే? నీవునిక్కముగా నా నందనుడవే. కాని యన్యడవు కావు. ఈరహస్యమును పామాన్య లెఱుంగజాలరు. అందులకే నిన్ను యెల్లరును పరిహసించుచుండిరి. కాని యింతటినుంచిన్ని నీవనర్గళకవితాశక్తి కల్గి యెల్లరచే కీర్తింపఁబడుచుండువు. నీవాడిన దాటగను, పాడినది పాటగను పరిగణింపబడును. శాపానుగ్రహసమర్థుడవై యఖండప్రభావంబున ప్రవర్తించెదవు. సకల భాషావేదివై సకలజంతుభాషాజ్ఞానముగల్గి ప్రకాశింతువుగాక యని యనుగ్రహించి యంతర్హృదయ్యెను.

## భీమకవి వృథావము వెల్లడియగుట

భీమకవి యటచుండి మరల స్వగ్రామమున కరిగి జననకి నమస్కరించి గడచిన సంగతులన్నియు నామె కెఱిగించెను. నాటిచుండియు భీమన బాలురతో నాటపాటలకు బోక యొంటరియై విజనస్థలంబునగూర్చుండి తపభావిజీవితమునుగూర్చి తలపోయుచుండువాఁడు.

నేను నిక్కముగ ద్రాక్షారామాభీమేశ్వరసుంతుక ననిలోకుల కెట్లు తెలియును. నాయుతట నేను గడచిన వృత్తాంతమంతయు వారికి దెల్పిన వారు విశ్వసించురా? వైగ వీడు మనకులముచు గంగగల్పుట కై యీకవటతంత్రమును బన్ని యుండెను. కాని యిట్టివాని కాభీమేశ్వరుఁడు ప్రత్యక్షుఁడగునా? యని నావల్కుల నిరాకరింతురు. ఏమిచేయ నగును. అనియే యాతడనవరత మాలోచించుచుండెను.

ఇట్లుండగా గొన్నిదినంబుల కాగ్రామముననున్న యొక్కరుని యొంట వివాహము జరుగుచుండెను. ఆతఁడు భాగ్యవంతుడై యుండుటచే గ్రామస్థులనందఱిని దనగృహమున నాయైరుదినముల బోషన

ములకు రావలసినదని యాహ్వానించి యుండెను. భీమనమాతామహుడు, భీమనతల్లియు, భీమనయు నాహ్వానింపబడి యుండ లేదని వేరుగ జెప్పవలయునా? వీడినమున భీమనతల్లి యాతని కృతనివించిన దో యాదినమునుండియే గ్రామములోనివారికిని వీరికిని కంక్షిభోజనములు దూరమయ్యెను. వీరలకు సన్నిహితబంధువులుగూడ కొన్ని దినములవరకును వీరితో మాట్లాడుటకూడ మానివైచిరి. కాని కొంతకాలమైన పిమ్మట ముక్తసరిగ నేదేని యవసరముండిన మాటలాడుచుండిరి. కాని కంక్షిభోజనములకు మాత్రము వారు వీరినిగాని వీరు వారినిగాని పిలుచుట మానివైచిరి.

ఈవృత్తాంతము భీమనకు దెలియవచ్చెను. ఆతడు తనమనంబున బెద్దగా తలపోసి తనయొక్క జన్మరహస్యమును లోకమునకు వెల్లడించుటకు దగిన యవకాశము లభించినదని తలంచి వివాహదినమున నెల్లరతోపాటుగ తానుగూడ పిలువకపోయినను భోజనమునకేగ సంకల్పించుకొనియెను. ఆతనియింగితమెఱింగి యాతని తల్లి కుమారా! నేను నీవుభోజనమునకేగుటకు యత్నించుచున్నటు లున్నది, కాని నీవువెళ్ళుట యంతమంచిదిగా నాకు గాన్పించుటలేదు. నిన్నువారు లోనికి రాసేయరు. పైగా వారు వివేకశూన్యులై నేను దోషినని యెంచి మనల బహిష్కరించి యున్నారు అందువలన నిన్ను మర్యాదచేయుటకు మారుగ నమర్యాదగా నిందించి పారద్రోలుదురు. వారు మనలను పిలువనపుడు కూటికిలేనిదిరువేదలభంగి, పూటగడదిన కోటిగ సంతసించు బిచ్చకుని పోల్కి వారింటి కేగుటేల? వా రీయైదుదినము లింకలియో యంబలియో వడ్రోసోపేతమగు భోజనమో పెట్టిన దానితో మనస్థితియందు మార్పులుగల్గునా? నీవు దాడుకువాడవు. వారు నిన్ను లోనికిరాసేయకున్న వారిని తిట్టిపోయుచువు. కరమేళ్ళరుడు చెప్పినదే నిక్కువమైన నీ తిల్లెల వారికి తగులకుండనుండవు. ఈకారణమున



బెక్కరు హనికొడవ ౭౫౭౪. ౭౫౭౫ కొరకై లోకమున బెక్కరు హనినెందు టు శ్రమవేమో యాలోచింపుము. తదాకరి నీయిచ్చవచ్చి నటు చేయుము. అని మండిలించుచు తల్లికలికిన కలుకులన్నియు విని యూముగుడతల్లికి పోదయగు కుమారు డిట్లనియెను.

జననీ ! వారు మనల బహిష్కరించినవిషయము నాకు చెలిసి యే యన్నది. వారు మనలను పిలువలేదను సంగతిగూడ నెరింగియే యుంటిని. మఱియు వారు నన్న ఆదరింపరని కూడ ధృవంబుగ నెఱుంగుదును. అన్నియును చెలిసియే నీ వేలపోవుచుంటివని వ్రోక్షింతువేమో వినుము. ఎన్నిదిగనులవర కిట్లు మనము బహిష్కారముననుండవలయును? ఎప్పటికైన మనకు కులములో గలియుభాగ్యమున్నదా? లేదా? య ను విషయములే నేను సర్వదా యోచించుచుంటిని. అందుకు దగిన మంచియవకాశము నేడు లభించినది. నన్ను వారు రాసీనుకున్న వ్పటికేదో తోచినట్లుననించి నాజ్ఞానహస్తమును వారికెఱిగించెదను. అంతియేగాని వారికెప్పుటికి నెప్పు గల్గింపదు. వారికేయనుమాట యటూరుము. నావలన నెప్పుకియెరులకు నిష్కారణముగా నెట్టి యాపదయు గలుగనియనని నీకు వాగ్దాన మొసంగుచుంటిని. నేటితో మనము కులమున గలియుగలము. సూర్యమందకుము. అని యామెకు నచ్చజెప్పి యామె ననుమతిగా జేరి పెద్ద నారింటికి వెడలెను.

అప్పటికి బాలసుందరి సంస్కరుడీర్చి గూరుచుండిరి. మఱికొందరు తమకు దగినతావు లభించకున్నందున నటునిటు కచారునేయుచుండిరి. ఆసందడిలో భీమన గలసిపోవుట శిష్టమతేక నొకిందుకనే పాయించి టియరుగువయి గూర్చుండెను. లోనికి రావలసినవారు వచ్చుటచే గాబోలును, వీధితలుపులు వేయటకు యింటియజమానుడరుదెంచి వీధిలోనున్న భీమనను చూచియు చూడనిపగిది తలుపులు వేయుట కుద్యుక్తుడయ్యెను. అంత నాతడు నీవులోనికి రాగూడదు. ఇక్కడ

బ్రాహ్మణసమారాధన జరుగుచున్నది. నీవు బ్రాహ్మణులవంక్తిని భుజించుటకు దగవు. పొమ్మని కసరుచు వలికెను. అంతభీమన అయ్యా తమకంత కోకమొగులకు, నేను కూడ బ్రాహ్మణుడనే, తమకు సన్నిహితుడనే అట్టియెడ నన్ను వేరుసేయుట మీకువగునా? యని మరల ప్రశ్నించెను. అంత నాయజమానుడ ఓహూ! అన్నయును నిజమే, కాని నీవు రండాపుత్రుడగుటచే కలమువారు మిమ్ములను బహిష్కరించిరి. బ్రాహ్మణధర్మములమీది వ్యభిచరించిన స్త్రీలను, యామెకు బుట్టిన వారిని కలమువారు బహిష్కరింపకుండుచే యనిపల్కెను.

అంత భీమన నాకల్ల బిగ్గోషి. మీ రామెవిషయమున సంశయింప బనిలేదు. నేను లోనికరుడెంచుటవలన మీ బ్రాహ్మణ్యమున కేమిటను లోపమురాదు అని బల్కెను. ఆయజమానుడ డాతని పలుకుల కలుకజెంది వితిమీరిన కోపమున లోటుగచ్చిన వచ్చుచు. రాకున్న రాకుండును, అదియంతయు నిన్ను విమ్మి పునునలేదు. నాకునీతో మాటలాడుట కన నాశయిలేదు. అని పలుకుచు తలుపులనువైచి లోనికి వెడలిపోయెను. ఆసమయమున భీమన అయ్యా! నేను రాకుండు మీరు మాత్రము భుజించలేదు. ఈసంగతినూత్రము తాము జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలయునని హెచ్చరించెను. ఇరువురూలాతడువినియు నుపేక్ష చేసి వెడలిపోయెను.

లోన నడ్డన ప్రారభమయ్యెను. కూరలు పప్పుమున్నగునవి క్రమక్రమముగా వడ్డింపబడెను. తమకు యన్నమును అపూపములను వడ్డించి. ఏధి ముగుగువై నున్న భీమన యిదియంతయు తలుపురంధ్రముల మార్గమున దిలకించుచు నేయుండెను. భోజనము లారంభమగుటకు సిద్ధముగనుండిరి.

అప్పుడు భీమన, అన్నమంతా సున్నంగావాలి, అప్పాలన్నీ కప్పలు కావాలి.

అని పాడనారంభించెను. తోడనే యన్నమంతయు సున్నముగా మారెను. అప్పములన్నియు కప్పలై యటునిటు దుముకులాడ జొచ్చెను. కూర్పున్న బ్రాహ్మణులందరును యీవంత మార్పునకు వెరగు పడుచు నియ్యది యేకారణమున గలిగియుండునాయని కళవళపడసాగిరి. వీధిగుమ్మముచెంతగూరుచున్న నిరువురుమువ్వలు భీమనపాటను వినియున్న వారు విస్తరికడనుండి లేచి పరుగుపరుగున యజమానునియొద్దకేగి యాతని కిట్లనిరి. అయ్యా! వీధిలోనున్న దెవ్వరో అన్నమంతా సున్నముగావాలని అప్పాలన్నీ కప్పలుగావాలని పాటపాడుచున్నాడు. ఆశీధముగానే యన్నమంతయు సున్నమయ్యెను. అప్పములన్నియు కప్పలై గంతులువేయుచున్నవి. ఆతఁడెవ్వఁడో మహానుభావుఁడై యుండును. ఆతని సత్కరించినగాని నేకు సమారాధనజరుగుట కష్టము. అని తెల్పిరి. ఆగృహస్థులకు భీమన తాను తలుపులవేయునపుడు నేనురాకుండ మీరు మాత్రము భుజింపలేరని కలికినకలుకుల యర్థ మిప్పుటికి బోధపడినది. ఆతఁడు త్వరితముగా గ్రామస్థుల బిలిచి భీమనవృత్తాంతమంతయును దెలిపి కర్తవ్యముపదేశింపుడని వారలప్రార్థించెను. వారెల్లరు వ్రాసినామమున నాతని మాటలు నమ్మకుండిరి. కాని యాగృహస్థుడు తనకును భీమనకు నడచినసంభాషణమంతయు దెలిసినపిమ్మట నాతనిమూలముననే యట్టి వింతమార్పుగల్గియుండెనని నిశ్చయించిరి. ఆగ్రామస్థులలో నొక్కడించుక చొరవచేసి అయ్యా! భీమన యిట్లు చేసెనని చెప్పుచున్నారు. గాన ఆతఁడు, మనమందరము చూచుకుండగ 'వీనినన్నిటిని యధారూపముగ మార్చినయెడ నాతని మనలో గలుపుకొనవచ్చును అని వలెకొను. ఆపలుకుల కెల్లవారును సమ్మతించిరి.

గృహయజమానుఁడు వారి నందరిని తనతో గైకొని భీమనచెంత కరుదెంచి ఓయీ ! మేము తెలివిహీనులమైతిమి. మమ్మనుగ్రహింపుము. అనిపల్కెను. అంతభీమన “అయ్యో ! మీభోజనములనాపుచేసి యిట్లరుదెంచితిరేల” అనివ్రుశ్చించెను. అంత నాయజమాని యాతనికి జరిగినసంగతినంతయుదెల్పి నానిని యధావృత్తముగా నొనరించి తమతో భోజనమాచరింప రావలసినదని బ్రతిమాలెను. ఆతనితోపాటు గ్రామస్థులెల్లరును భీమ కవిని తమతోపంక్తిభోజనమునకు రావలసినదని కోరిరి.

అంత భీమన “నున్నమంతయు నన్నముగావలెను. కప్పలన్నియు అప్పములు గావలెను” అని మరల పాడెను. తోడనే యన్నియు యధావృత్తములుగావలెనని. అప్పుడు వారెల్లరును భీమన నెంతయో గొని యాడుచు తమపంక్తిని కూర్చుండబెట్టుకొని భుజించిరి. ఆసమయమున భీమన తన జన్మరహస్యము నంతయు దెల్పి తనకు దాగ్రహమభిషేక్వరుఁడు వ్రత్యక్షమై తనతల్లి నిర్దోషురాలని వచించి తన కనేకవరంబులూ సుగియుండెననియు దెల్పి వారెల్లర నమ్మించెను. ఆనాడుమొదలుగ నూరివారెల్లరు భీమన దమ్మెపుడుదిట్టునో తమకెక్కడ హానిచేయునో యని సదా భీతిల్లుచు నాతని యనుగ్రహసంపాదనమునకై వ్రయత్నించుచుండిరి.

ఇంతవరకు భీమన కువనయశముచేయుట కెవ్వరును సాహసించలేదు. ఆతని జన్మరహస్యము వెల్లడియైపడితరు, భీమన తల్లియు, మాతామహుఁడును బహిష్కారము లేక కులమువారితో గలసిన యనంతరము భీమకవిసన్నిహితబాధువులలో నొకరు భీమకవి కువనయశము గావింపవలయునని సుకల్పించుకొని యాతని మాతామహులకు దననుభిప్రాయ

మెరింగించెను. ఆతఁడును యందుల కనుమఱించి వలయుసంభారములు గూర్చి త్వరలో సుముహూర్తమును నిర్ణయించెను.

భీమకవియునన మనసు యధోదితముగా సలక్షణముగా నెట్టి యాటంకములును కలుగకుండగనే జగిసోయెను. గ్రామముననున్న వారందఱును వారింటికి భోజనమునకు శోకున్నచో దమక్కడ భీమకవి శావము గల్గునో యని భయమున నానాలుదినంబులకు వారింటనే భోజనముల గావించిరి.

ఈవిధముగా భీమకవి లోకమున వ్యాప్తమయ్యెను. వారిబహిష్కారము వటావంచలయ్యెను.

### ఒక చాటుప్ర.

భీమకవిపుంగవుఁ డొకానొకాఁడు తనవృత్తావమెరుంగగోరిన వండితురియెడల నీక్రిందికద్యము వాసువుగారచించి చదివెను.

సీ. గడియబోవలఁ దాడిఁ ర గడఁగి ముత్తురియగా

దిట్టినమేధావి ర భట్టుకంటె

రెండుగడులబ్రహ్మ ర దండిముండన్నియు

డులదిట్టిన కవి ర మల్లుకంటె

మూడుగడియలకు ర మొరసియె త్తిగండి

వగులదిట్టినకవి ర భానుకంటె

నలుబాముబోవలఁ ర జెఱువునీర్భిగంగ

దిట్టిన బడఱాగ్ని ర భట్టుకంటె

నుగ్రికోపినేను ర నోపును శపియువఁ

గ్రమ్మరింప శక్తి ర గలకు నాకు

వట్టిమూకలగురు శ్రీ పుట్టిమ గట్టిమ  
 బిరుదు వేములాడ శ్రీ భీమవిని.

ఈసీసపద్యమున భీమకవి నలుపునకవిపుంగవుల బేర్కొని యున్నాడు. 1 మేధావిభట్టు, 2 కవిమల్లుడు, 3 తిమ్మన, 4 బడబొగ్గిభట్టు, పద్యమున సూచించబడిన నాదిర్భావులలో జెప్పబడిన పద్యములు గొన్నిలభించుచున్నవి.

1 మేధావిభట్టు:—ఈతడు సాళువపెరతిమ్మనూపాలునిదమ్మిచుటకు వేచియుండక నొకనాడాఁస్మిమకగా పెరతిమ్మనూపాలుఁడు పచ్చుటగొంటి మాతనిపై పద్యమును—సి యెసగఁగమునని సంకల్పించుకొని చేతనున్నగ్రంథమును పఠింప నూ, అతేభ్యులుగువత్ర మొక్కటైన లేదయ్యెను. అతనాతడు పచ్చియూపై నైన న్రాముదమని సంకల్పించుకొని సమాపయుగల తాకిచ్చెను తానొక్కలేకుండటచే మూడుముక్కలై ధరపై కూలుటలు చేసియుండెనట.

క. సాళువపెరతిమ్మ మసీ

పాలుఁడవీడె పచ్చి శ్రీ పద్యముత్రాయు

గేలను లేదాకొకిటియు

తాళమ! ముత్తులమలగుమ శ్రీ ధరించి ఎఱు.

ఈసాళువ పెరతిమ్మనూపాలుఁడు, 15 వ శతాబ్దమునాడని యాంధ్రకవులచరిత్రము జెప్పుచున్నది.

2 కవిమల్లుడు.

ఈతడు గుడియన్న నూపాలునిదమ్మిపవలయునని త్వరితగతిబోవుచుండగా నొకబ్రాహ్మచేముఁ డులు కాలమును గ్రమ్ముకొనియెను. అందువలనయాతడు త్వంతమున నున్ననూపానికి బొగనొందుచు యీకొదిపద్యమును యాచొప్పుచును. ముపై జెప్ప యుండెను.

క. గుడియన్న నృపతిబాడగన

నడువంగా గొండపల్లి శ నగరిపడమట

గుడియెడను మడనుగాడిన

చెడుముఠలు బ్రహ్మానంద శ చెట్టునడలున్.

అని చదివినతోడనే ముండల్లము రాలిపోయి పట. ఈతఁడు

10 వ శతాబ్దమువాడని తెలియవచ్చుచున్నది.

3 కవిభాషణము.

ఈతఁ డేంద్రద్రుమన గుడిబగులు స్తుతించి ట్టి మున్నాఁడో  
యానందగ్రముగాని యాతని పద్యముగాని యెక్కడను గాన్నింపకు.

4. బడబాగ్నిబట్టు.

ఈతఁడొకనాడర్థమొసంగుచుండగా యాతని చేతినుండి యొక  
యుంగరము జారి నీటిమారుబడియెను. అతఁ డెంతయో వెదకెను.  
కాని లాభము లేకపోయెను. అతనాతఁ డనిశోపమున చెఱువులోని  
నీరంతయు నింకిపోవునట్లీక్రిందిపద్యమును రచించి చదివెను.

క. బడబాసల భట్టారకు

కుడిచేయుంగరము రవికి శ గొబ్బున మర్మ

విసువేళ జాణిసీలో

బకియె తటాకమనీ శ బాయుమువేగన్.

అతనాచెఱువు నీరంతయు నింకిపోయెను. అతనియుంగరము  
గాన్నిందినది.

భీమకవి బేర్కొనిన మేధావిభట్టుమున్నగువారు భీమవికించుక  
పూర్వముండిరని తలంపవలసియున్నది. మేధావిభట్టు 15 వ శతాబ్దము  
ననున్న సాళువ పెదతిమ్మభూపాలుని బేర్కొనియుండుటచే భీమకవి  
గూడ 15 లేక 16 వ శతాబ్దమువాడై యుండవలసియున్నది. అనగా  
భీమవికించుమించుగ నెచుబదివత్సరములకు తరువాతవాడైన యెవ్వ

కవి భీమనను నన్నయకాలమానమున్న వానిగనేలవ్రాయును ? మరియు  
15 వ శతాబ్దమున్న శ్రీనాథుడు భీమనను పూర్వకవిస్తుతిలో  
నెట్లుజేసియుండెను ? కావున భీమకవి సాళువ పెదతిమ్మభూపాలునికాల  
మునగాని యటుపిమ్మటగాని యుండెననుట సమంజసముకాదు. భీమన  
పొగడియుండిన మేధావిభట్టు వేరొకడుకావచ్చును. మరియు సాళువ  
పెదతిమ్మ భూపాలుని దస్థించుటకేగుచు తాటిచెట్టును దిట్టికూల్చిన మే  
ధావిభట్టునే భీమన బేర్కొనియుండెననియు తలంచుట సముచితము. కవి  
మల్లునిగూర్చి గూడ నిండుక చప్పింపవలసియున్నది. గుడియన్నకృష్ణ  
10 వ శతాబ్దమునుండినట్లు నిదర్శనములుగనబడుచుండుటచే కవిమ  
ల్లుడుగూడ వాకాలపువాడేయగును

## రాజకళింగగంగు.

భీమకవిపుంగవుని జననమున గూర్చి వాదోపవాదములన్నిజరిగి  
నను, ఎన్నిజగుగనున్నను ఈక్రిందవిదహరింపబోవు కథచూత్రము  
సత్యమైయుండునని దృఢముగావక్కాణింప నచ్చును. ఇతియెగాక  
ఈతనికాలమునగూర్చి నిర్ణయముచేయుటకుగూడ నీరాజకళింగగంగు  
చరిత్రమే కొంతవరకు సహాయముచేయుచున్నది. వీరేశలింగముపంతు  
లవారు ఆంధ్రపులచరిత్రమునందు భీమకవిశపించిన కళింగగంగును  
1040 శా. శ. సులపత్నరమున దామరశు నియును నగ్రహారమును మా  
ధవశర్మయును విప్రపుంస దానమిచ్చిన కళింగగంగు వేరువేరుపురుషు  
లైయుండరని ప్రసిద్ధునైనారు. మరియు అట్లువ్రాయుటకుగల ప్రబల  
కారణము ఈకళింగగంగుయొక్కకాలము సాహితీమారనకాలముతో  
సరిపోకుండుటచే కళింగగంగు సాహితీమారన యనెడి సమస్తకాల  
ముననే భీమనయుండినట్లు వాడుపులపెరిన తెలియవచ్చుటచే ననివాగు



వ్రాసియున్నాడు. కాని అనిసమజసముగా కాన్పించదు. ఈవిషయ మైభీమవిజయకాండను హుచ్చవ్రామునపుకు విపులముగా నీవరకే విమర్శించబడియున్నది. మరియుని లింగగంగుయొక్క పూర్వీకులవలన వృక్షముగాన నీవరకే మొసంగబడియున్నది. గమనించుడు.

ఈతఁడు బ్రహ్మస్తువి కుమారుడైన రాజరాజునకు కులొత్తుగ చోడదేవుని కుమార్తె యగు రాజసుందరియగు జన్మించినవాఁడు. ఈతఁడు దానధర్మము లాచరింపట యగదాసక్తికలవాఁడు. తానురాజ్యమునకు వచ్చినకొలదికాలముననే అనగా 1041 శా. శ. సంవత్సరమున దామరశు తియను గ్రామమునుమాధవశర్మయను బ్రాహ్మణునకు దానమొసంగి ముడునట్లుగా శాసనములవలన దెలియవచ్చుచున్నది. ఇట్టివాడైనది భీమకవిశాసమున కెందులకు గురియయ్యెనో మాత్రము తెలియదయ్యెను.

రాజశిలి గంగును సందర్శించుటకై వేములవాడభీమకవి యొక దినమునబోయితిని. అతఁడు కిద్దడకవిపుంగవుఁడను శాసన గ్రహసమర్థుడను నగు భీమవిజయదేవని ప్రతీహారులుచచ్చిచెప్పిరి. తోడనే కిద్దరినిగూడ అతఁడు శపించునేమో యను భయమున సపరివారుడై యెగురేగి లోనికిగొనివచ్చి ఋచితాసనమున గూర్చుండబెట్టెను. కాని యాతఁడుచువలనో కీచినేశాకిండును నెట్లుమాట్లాడిన నెట్లుగా పరిణమించునో యను భయమున నాతనితో బలుకక తనచునియే చూచుచుండెను. అదిసమెట్లో గడచిపోయినది. కలింగగంగు మంత్రులు మొదలయిన వారితో భీమకవి కెట్టివాఁడను కల్గింపవలదని చెప్పియుండెను.

అరుసటిదినమున భీమకవి మరలచచ్చరంగమున కరుదెంచెను. కలింగగంగు భీతిల్లము గతదినంబునగుచులెనే మానమూని తనపనియే చూచుచుకొనుచుండెను. అంతట వేములవాడభీమకవి కాలవిశంబునకోర్కె

క లేచి కలింగగంగున మాచి ఓయీ! నేను గ్రాక్షారాసుభీమేశ్వరుని  
కుమారుడను. భీమేశ్వరుని నాదను. శాసానుగ్రహసంస్కృతను నీయొద్ద  
కర్ణాధిపై చూడెయిని. నానివ్వజులొకటి పోయి బహుశంకెతునని  
తలంబియింటిని. కాని నీవు నే నగుదె చి రొకదినంబులైనను మాట  
లాడట కేని నా సహచరిమీనావైతిని నీ శుభిప్రాకుమినును తయేని  
నాకవగతమగుట లేదనుబల్కె. అ పో కలింగగంగు తా. పనిక్కువను  
గా రాజకార్యమునుమిదిగి పండుట చేతనో లేక యాతడు శరీరునను  
భయంబుననో యాతనికిటయెను.

అయ్యా! ఇప్పుడు రాష్ట్రాంగవర్ధకుని సహాయముననే నీకు తో  
బనిసేయుచున్నాడను ఈన దేశాంగ తమకు సమరమునానగుచోదని కోప  
గింపకుండు. మరయొకకరి దర్ప మొనంగుడని బల్కెను.

ఆపట్నా లాలింగిచెనతోడనే భుజించి ముడిమిడు నీకెప్పుడు తీరి  
కలేదా? సందగిద్దామని మరలరావచ్చునా? ఎంతగా ముడిచి  
యుంటివి? రాజ్యమును బుర్రెతోడ నెత్తుకొని పుట్టి పోయిన  
పాపకులినామని మునిగెట్లని భయము మూర్ఛన పడ్యునంటలు  
రచించి చ మెన

ఉ. బాధలగాత్రులను విర్రగీరమెడన నిలిపి నానందము

ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ

మోక్షము ఏనాడుదోషము ( )

ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದ ಪದಗಳು ( ೧ )

అనుభవము భిన్నమిది ముందు నొకటి ముందు ౧౯౧౪లో చిన్న  
లునలేని వెబ్బిల్స్ యొక్క పరిశోధనను గూర్చి భిన్నమిది ముందు ౧౯౧౪లో  
కవి శామియన్ యొక్క ముద్రాపకమును గూర్చి భిన్నమిది ముందు ౧౯౧౪లో  
డియ్యు కలింగిన్ యొక్క ముద్రాపకమును గూర్చి భిన్నమిది ముందు ౧౯౧౪లో  
తనరాజ్యమును పోషించుటకును దురుదాసు సమీపమును చూచు

లవలన శత్రువెక్కడ నుండెనో వానిరాజ్యమందలి ప్రజల కరిస్థితు లెట్లుండెనో తెలిసికొనుచు సైన్యమును వృద్ధిచేయుచుండెను.

వంగదేశభూపాలుండగు విక్రమదేవుడు కలింగనగరముఖము దాడిపెడలెను. కలింగ గంగాతని యుద్ధమున నెదిరించెను. ఇరువురు ములవాడికిని ఘోరముగ యుద్ధము జరుగుచుండెను. స్రుద్ధిమమున కలింగగంగున కించుకజయము లభించినది. కాని విక్రమదేవుడు సైన్యముల హెచ్చరించి కడపటిదివంబున కలింగగంగుయొక్క బలము లన్నిటిని చీకాకువరచెను. సైన్యము కలగుండు పడియుండుట దిలకించి కలింగగంగు తనసైన్యముల హెచ్చరించుటకై హయాధిరూఢుడై నగు రరంగమున కరుదెంచెను. అయ్యది గాంచి విక్రమదేవుడు కడుర యంబున నాతని నెగర్కొని యుద్ధముచేసి యాతని నోడించి ఘట్ట కొనెను. భూపాలుడు శత్రురాజునకు జిక్కుటగాంచి బలంబులన్నియు యుద్ధభూమినుండి కలాయనములయ్యెను. విక్రమదేవుడు కలింగగంగును బంధించి తనశిబిరమునకు గొనిపోయెను. నాల్కియుద్ధము నిలుపుచేయబడినది. విక్రమదేవుడు యుద్ధమాపుజేయబడినను రాత్రిభాగమున దమరాజును విడిపింప శత్రులరుదెతురేనో యని భావించి తనసైన్యము లన్నియును కలింగనగరము ప్రవేశింపునంతవరకును ప్రతినిముషమునను శత్రువు నెగర్కొనుటకు సిద్ధులుగా నుండవలసినదని యాజ్ఞాపించి యుండెను. అరేము యంతయును నెట్టిమహంతరము యెనులేకుండ గడచిపోయెను.

మరునాడు విక్రమదేవుడు కలింగనగరమును ప్రవేశించెను. కలింగగంగును కారాగారమున బంధించి కలింగసింహునిపై మధిష్ఠించెను. విక్రమదేవుడు తాను పరిపాలకుడుగా నుండి మహాలాహవిధానమునను యధికారవర్గమునకు మెట్టి మార్పును గావించకయే రాజ్యముచేయుచుండెను. ఇట్లు కొన్ని దినములు గడచిపోయెను.

తమవరి వంగరాష్ట్రమున క్రజలలో కొన్ని కక్షలేర్పడెననియు వాకక్షలవలన సామాన్యసృజల కలజడి కలుగుచుండెననియు దెలియ వచ్చుటచే విక్రమదేవుడు కళింగనగరమున నొక ప్రతినిధిని నిలిపి వంగరాష్ట్రమున కరిగెను.

కొన్నిదినములు గతి నిన పిచ్చుట నారాజప్రతినిధి కళింగ గంగుపై దండకలవాడై యాతని చెరవిడిపించి దూరదేశములకు బోయి జీవింపుమని నిశ్చయించెను. కళింగగం గవరిమితానందభరితుడై చెఱుచుండి వెలికిరుదొనితే దివేలుగ నొది సమీపరాష్ట్రముల నుండి దూరదేశములకు బారిపోయెను. కొన్ని దినములవఱకు నట నట కూలిపని చేసి జీయి యాత్ర సాగించుచు పనిపాటల కభ్యాసవడి యుండనివాడగుటచే, కష్టముల కోర్వోజాలక, వరదేశముననుండుటచే దన్నితరులు సర్పిరివరని తలంచి భిక్షాటనమున చేయుచు నాదినమునకు దొంకన యే. జనీశ్వరో ద్రావుచు కాలము గడపుచుండెను.

విక్రమదేవుడు వంగరాష్ట్రములో కక్షిదారుల రూపిమాపిదేశమున మరల శాంతి నెలకొల్పెను. ఆసమయమున దన ప్రతినిధి కళింగ గంగున చెరసాలనుండితప్పించిన వార్త విక్రమదేవునకు దెలియవచ్చెను. అంత విక్రమదేవుడు మరల కళింగనగరమునకు జనుదొచి రాజకార్యముల దానే విచారించు కొనుచుండెను.

ఒక్కనాడు వేములవాడ భీమకవి పెద్దాపురమునకు జనుదెంచి యుండెను. ఆయూరనే కళింగగంగు కూడ తలదాచుకొని యుండెను. నాటిరాత్రిభోజనము లైసమిమ్మట వేములవాడ భీమకవి వీధియరుగుపై నిలువబడి చేయి కడుగుకొనుచుండగా సమీపమునుండి అయ్యో! నిష్కారణముగాగోతబడి పోతినే! కాలిదివిట్టియైన లేకపోయెనే! యను పలుకులు వినవచ్చెను. ఆపలుకులను విని భీమకవి ఎవరా గోతిలో

నుండిమాట్లాడుచున్నారు. గోశుల్ బడి కాలిదివిటీ కొరకేడ్చునారెవరు రా? యని ప్రశ్నించెను.

కలింగగంగు గోతమంకి నెమ్మదిగాలేచి యీవలికరుదెంచి తన్ను క్రశ్నించినవారిని సమీపించి అయ్యో! వేములవాడ భీమకవిగాంచే జేయబడిన జోగిని, ఒకప్పుడు భోగములను భరించిన వాడనే. అయినవలన కాలిదివిటీ లేచిపోయేయోచుకాదు. మార్చియుగా నానోటవెడలినవి. మహానుభావా! ఈపూట కింతమన్నియు బెట్టివును. నిన్నరాత్రి నుండియు దిడిలే! మరుముల మూడు మంటిని, అం ప్రార్థించెను. భీమకవి యాతని యగ్రస్థకెంతము జుత్తింది, యాత కెప్పటియుల్లా సింహాసనము పై గూర్చుండబెట్టవలయునని సుకల్పించుకొని యిట్లనియెను. ఓయీ! ఇప్పుటికైన భీమకవి శక్తియున్నదిగాని? లేదా? భీమకవిని నిన్నీసిథిలో నూనుటచే నాయనన్ను కిరిగినది ముందు శిపింపవలసి వచ్చునేమోయని నేనెల్లప్పుడును భీతిలుచునే యుండును. కరుల కడగండ్లజూచి సహించుచును. ఇంతయినుట భీమకవి లింపజేయుటవలననే నాడట్ల మానకరచితివి. అతడును మరచిపోవచ్చు.

ఉ. వేముగజుంబులుండ కది శ్రీ వేలతురంగములుండ నాజలో  
రాయలగెల్చి సెజ్జవగ శ్రీ రంగునపట్టుగుట్టు కోవడిక  
రాయకలింగగంగు! కవి శ్రీ రాజభయంకరమూర్తి జూడగా  
బోయినమీనమానయున శ్రీ పుష్పమ బోయినవష్టి నాటికి.

అని అశీర్వాదించినవని కలింగగం గాతని పాదముపంకేజము లకు సాష్టాంగసమస్కారము లాచరించెను. అంత భీమకవిపుంగవుడు వాస్యబున నాతని లేవనెత్తి లోనికిఁ గొనిపోయి దృప్తిగా భోజనముపెట్టించెను నాప మొన లాతనికి బలము చేకూరు నంతవరకును భోజనసమస్కారముల గామిచి రాజధానికి పోవలసినదని యా

జ్ఞాపించి ద్రోహతైమునకై కొంతధనమిచ్చెను. కళింగగంగు భీమకవి సార్వభౌమునకు బునరభినందన మాచరించి యాతని యాశీర్వాదము నొంది సెజ్జనగరమునకు ప్రయాణమయ్యెను. కతివయదినంబుల కాలఁడు సెజ్జనగరమును జేరుకొనియెను.

అపుఁడనగరమున గొందఱు పగటివేషగాండ్లు వివిధవేషముల ధరించుచు ప్రజలవానందాబ్ధి నోలలాడించుచుండిరి. క్రమక్రమముగా నీపగటివేషగాండ్ల ప్రఖ్యాతి విక్రమదేవునకు దెలియవచ్చెను. అతఁడా వేషగాండ్లను పిలిపించి వారలచే పెక్కువేషములభివయింపఁజేయుచు వారల దగినట్లుగా బహుకరించుచు, కొన్నిదినములు గడపెను. ఆపని నొక్కనాడు విక్రమదేవుఁడు వేషగాండ్ల కిట్లనియెను. ఓయీ! మీరు పెక్కువేషములు వేసికొని చక్కగా నభివయించిరాజుకళింగగంగు వేషమువేసి నన్నానందింపజేసిన యెడల మీకు వేమువరహాలను బహుమానముగా నొనఁగియును. అని పల్కెను. ఆవేషగాండ్లలోనున్న నాయకుఁడు దనురావేషము వేయునపుడతలేకున్నను నట్లు జెప్పిన తమప్రఖ్యాతికి లోపమని యొచియో లేక వేయివరాలు లభించునను నాశతోడనో యావేషమువేయగలమని జెప్పి నాటికి సెలవుతీసికొని తనమేళముతో నిలయుచును జేరవలగెను.

వేషగాండ్లందఱును నిలయుచున సమావేశమై యిట్లాలోచింపగడంగిరి. పేరుప్రఖ్యాతులకు భంగము వచ్చునేమోయను భయమున నీవేషము వైచుట కంగీకరించితిమిగాని, మనలో కళింగగంగువలె నటింపగలవా డెవ్వఁడును గాన్నిపడు. ఏమిచేయుచును విక్రమదేవు నెట్లు సంతోషపెట్టగలము. అట్లు కొంతవడి చింతించి నాయకు డిట్లనియెను. లేవటిదినమున నే నాస్థానమునకేగి యావేషమభ్యాస మిచేసికొనుట కొకమాసము వ్యవధిగావలసియున్నదని ప్రార్థించి నాయకు మతి గైకొందు

ను. ఈలోపుగా మనలో నెవ్వరినైన నొక్కని తయారుజేయుదము. అని వారలకు నచ్చజెప్పెను. మరునాడెందు సభారంగమునకేగి భూపాలుని గడువీనువలసివదని ప్రార్థించెను. విక్రమదేవుడు గడు వొసంగి వారి కానెలక్షములకును సులక్షణ మాహారథగార్థము నీయునలసిదని యాజ్ఞాపించెను.

ఆమేళనాయకుఁ డగులకెంతయో సంతసించి భూపాలుడు గడు వొసంగటయొకాక తమకు గావలసిన యాహారవార్థములవాడ నిప్పించియున్న వర్తనాసమును తక్కినవారందరకు దెల్పి వారలకు తానహముకలుగునట్లునరించెను.

ఆదినమునుండియు వేషగాండ్రందఱు నరుదినమునకు కళింగగంగువేషమువేయుటకై యభినయము నేర్చుకొనుచుండిరి. కాని యొక్కనికిని కళింగగంగుయొక్క చేష్టలేవియు పట్టబడవయ్యెను. అంత మేళనాయకుడు చింతించి యూరిలో నెవ్వడైన కళింగగంగువేష మభినయింపగలిగినవానికి నూరువరహాల నిత్తుని రహస్యముగా దానెఱిగిన మువ్వరు నలువురతో జెప్పి యుండెను. ఇట్టులాతఁడు సరియైన మనుజునికొఱకు ప్రియత్నముచేయుచుండగా కళింగగంగు ఆదినముననే గ్రామముచేరిన వాడగుటచే నావేషగాండ్రి నివసించుచున్న యింటియరుగుపైసనే గూర్చుండి శ్రమ దీర్చుకొనుచుండెను. అంత నామేళనాయకు డాతని దిలకించి ఓయీ! నీవెవ్వడవు. ఇచ్చటి కేలవచ్చితివని ప్రశ్నించెను. కళింగగంగు అయ్యా! నేనొక బాటసారిని. ఇందుక విశ్రమింప నిందుగూర్చుంటిని. అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. మేళనాయకుడును ఆతనినింకను గొన్ని ప్రశ్నలడిగి యన్నిటికి నాతనివలన దగును త్తరముల బడసెను. ఆసమయమునకు లోపలినుండి యొకపురుషుఁ డీవలకు వచ్చి యిట్లని వేరొరిపై ఫిర్యాదు చేసెను. 'నేను కళింగగంగువేషమునకు ప్రయత్నించి మూడెడనని వల్కితిని. ఆపలుకులకు మనవారందరును యెగతాళిచే

యుచు నిందించుచున్నారు. చూడుడు.” అనివల్కినవిని కళింగగంగు  
యజమానితో అయ్యా ! మీరెవ్వరు. కళింగగంగువేషముతో మీకే  
మిథని గల్గివది. అని పుశ్చించెను. మేళనాయకుడు దమస్కతాంశము  
తయు దెలిపి కళింగగంగుయొక్క వేషమభిరయింపగలవాడు సందర్భ  
పడలేదనియు, తన క్రిందనున్న వారందఱును అంకులకు పుయిత్తించు  
చున్నారనియు ఒక్కడను కృతార్థులై యెదకుండెననియు, తాను మరి  
యెవ్వరిచేతనైన నావేషము వేయించుటకు పుయిత్తము చేయుచుంటి  
ననియు దెల్పెను. అంత కళింగగంగు అయ్యా ! నే నావేషము చక్కగా  
నభిరయింపగలను. నన్ను మించినవాడు మీకుదొరుకబోడు. వలయు  
నేని మీకుదోడ్పడెదను. అని వదించెను మేళనాయకుఁ డధికసంతోష  
ముతో సంగీకరించెను.

పగటివేష గాండ్రలో జేరి కళింగగంగు తనరాజరీవసంతయు వ్రద  
ర్శింపగా తక్కినవారది గాంచి విక్రమదేవునివలన తమకెక్కుడు బహు  
మానము రాగలదని సంతసించిరి. ఇంక వారముదినములుమాత్రమే  
గడువు మిగిలియుండెను. కళింగగంగు పదచ్యుత్తుడైననాటినుండియు  
సరియైన తిండిలేనందునను తురకర్మాదకము లేనందునను నెక్కుడుగా  
మోఁయుండెను. తొల్లియాతనితో ననుదినమును గలసిమెలసి వర్తించు  
వారలైనను యాతని గుర్తినలేవంతగా మారిపోయి యుండెను.

మఱునాడు వేష మభిరయింపవలయును, అనగా కళింగగంగు  
నాయకుని బిలిచి ఓయీ ! నీవు విక్రమదేవునియొద్దకేగి కళింగగంగు  
దస్తులును, యాభరణములును, కైజారు మున్నగువన్నియు వేషమువే  
యువానికి గావలయునని తెల్పి గొనిరమ్ము. మరియు కళింగగంగధిరో  
హించెడి యశ్వముగూడ రేపటికిచ్చటికి వచ్చునట్లు జేయవలయును.



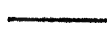
ఈయూర పేరెన్నికగన్న డొరక నొకనిని బిలిపించుము. అని చెప్పెను. నాయకుఁడను విక్రమదేవునిచెంతకరిగి కళింగగంగు యాభరణములను దస్తులను వేషమునకై యిప్పించవలసినదని పార్థింఁచెను. విక్రమదేవుడును వేషమునకు దగిన యలంకారాదికములేకున్న శోభింపదని నిశ్చయించి వానినన్నిటిని యామేళనాయకున కీయవలసినదని యాజ్ఞాపించెను. మేళనాయకుఁ డవఁమిలానందభరితుఁడై యాభరణాదికములగొని చనెను.

మరునాడుదయమున నొక డొరకుని బిలిపించి కంళింగగంగును వేషము వేయవలసినదనెను. కళింగగంగు భూషణములన్నిటిని నొక గదియందు బెట్టించి యశ్వమును దీసికొని రావలసినదని మేళనాయకునిబంపి యా డొరకుని నాగదిలోనికి బిలిపించి డొరకర్మగు పార్థింభింపుమనియెను. డొరకుడు గూడ మొట్టమొదట యాతనిగుర్తింపకుండెను గాని డొరకర్మసగము ముగియునంతకు యాతని కళింగగంగు గాగుర్తించి నమస్కరించెను. అత కళింగగంగాతనితో రహస్యముగా నోకి ! ఈరహస్యమును రాపుడు వెల్లడిచేయకుము. నేడెత్తునను విక్రమదేవుని వధించి రాజ్యమును కైవసమొనర్చుకొనియెదను. అటుపిమ్మట నీకు గొప్పబహుమాన మొసంగెదనని నమ్మికబుట్టవచించి వానిని సమ్మతింపజేసెను. డొరకర్మపూర్తియైపిమ్మట నాగదియందే యభ్యంగన మొనరించి తనదస్తులన్నిటిని ధరించెను. ఇంతలో నాయకుఁ డశ్వమును గొని వచ్చెను.

కళింగగంగు వెలికరుడైచి గుఱ్ఱమును నిమిరి తట్టెను. అయ్యదియు చిరకాలమునకు యజమానిని జూచినందులకు సంతసమొంది సకిలించెను. రాజకళింగగం గాయశ్వము నధిరోపించి విక్రమముని దర్బారున కేగెను. తొలవలో నాతనిగాంచినవారందఱును యీవేషము చక్కగా కళింగగంగును పోలియున్నదని వచించుచుండిరే గాని

కళింగం గీతఁడేయని యెవ్వగుచు తలఁచియూడలేదు. విక్రమదేవుడును వేషగాని నేర్పునకు మెచ్చుకొని యానందించుచుండెను. కళింగంగును రాజకళింగంగు గుఱ్ఱముపై నిట్లు స్వారిచేయుచుండవాడని వలకుచు గుర్రమునటనుండి యిచటికిని యిచటినుండి యిచటికి దూకించుచు ఆకస్మికముగా నొక్కమారు విక్రమదేవునిచేతకు బోయి కైజారుతో నాతని బాడిచిచంపి క్రిందనులూగివైచి యాసింహాన మధిష్ఠించి యటనున్న మంత్రులు మొదలైనవారెల్లరుచు యీవరకు దనక్రిందనున్నవారే యగుటచే వారి కిట్లనియెను. మంత్రీపుంగవులారా! నేను వగటివేషగానిని కాను నేను పూర్వముమిమ్ము పాలించిన కళింగంగునే. నాశాత్రపుని యీవిధముగా సంత మొందిచితిని. తదనంతరము జరుగవలసిన పనులన్నియు క్రమముగా నడపుడు. అని తనవృత్తాంతమూద్యతము వారికెఱిగించెను. మంత్రు లాతని గుర్తించి విశ్వాసముకలవారలై రాజపక్షమవలఁచి, చిరి. విక్రమదేవునిసైన్యములు యుద్ధమునకు సిద్ధకడెరు. అప్పుడు కళింగంగు తన పక్షమున నిలిచిన 1000 గజములతోడను 10000 గుర్రములతోడను ప్రళయమింది నిలిచినసైన్యమును రూపుకూపి సైజునగరంబున మరల వట్టాభిషేకము గావించుకొనియెను.

వట్టాభిషేకానంతరము పగటివేషగాండ్రకును తనకు నాడుత్సురకర్మజేయుచు తన్ను గుర్తించిన ముగిలివానికిని దగిన పారితోషికముల నొసంగి సత్కరించెను.



## చొక్కనూపాలుఁడు.

భీమకవిపుంగవు చొక్కనాడు చొక్కభూపాలునియ్యాసానము నకేగి యుండెను. చొక్కభూపాలుఁడు ఆతనిరాకముండుగా నెఱింగి యెదురేగి యాతని కుచితశౌరవములగావించి, కస్తూరి, పునుగు, జవ్వాదిమున్నగు సుగంధవస్తువుల నొసంగి బహుళకరించి యాసానమునకు గొనిపోయి, యొక యున్నతానముపై గూర్చుండబెట్టి యాతనిచేతనే గూర్చుండి యిష్టాలాపము లాడుచు కాలము గడపుచుండెను.

భీమకవియు నాతఁడు తనకు జరపిన మర్యాదలకెంతయు సంతసించి యచట గొన్ని దినంబు లుండునని బల్కెను. చొక్కనూపాలుఁడును యట్టికవిశిరోమణి దనయ్యాసానమున నిలుచుటయే కదివేలని సంతసించి యాతని విడిదికై యొకరమ్యహర్ష్యము నొసంగి వలయు సంభారముల నొసంగుటకై తగినవారిని నియమించి కవిపుంగవున కేటనియెను. దేవా ! తమకు సకలసగుపాయములును జరుగునట్లేర్పాటు గావించి తిని. లోటుపాటులేనైన గల్గియెడల నా కెఱింగిపుడు. అను గ్రహించి నాయ్యాసానముననే యుండవలయును. అని పార్థించెను.

చొక్కనూపాలుఁడును భీమకవిపుంగవునతో గలసి సాయంసమయములం దుపవసముల విహరించు సరససంభాషణల దేలుచుండిరి. ఒక్కనాడు చొక్కనూపాలుఁడు ద్వాపననమున విహరించుచు భీమకవిపుంగవుని గనుంగొని యిట్లనియెను. అయ్యా ! తమరాడినదాటయు, పాడినది పాటమునగునని యెల్లఁగును పృథివిగా జెప్పుకొందురు. అది వినుటయేగాని పృథ్విక్షముగా నెఱుఁగను గాంచియుండలేదు. అనిన విని భీమకవి “రాజా ! అట్లే చూడవచ్చును.” అని బల్కెను. అంత చొక్కభూపాలుఁడు “కవివరేణ్యా ! ఈమల్లెపందిరికి

రాటగా పాతబడిన యాకంబము వృక్షమగునట్లునరింపుము.” అనివేడుకొనియెను. భీమకవియును యాతని యభిమతమును దీర్ఘవలయునని దలంచి యీక్రిందిపద్యమును జసివి యాకంబమును వృక్షమగునట్లుగా జేసెను.

శా. ఆసీతాభ్యుదాశశ్రాఖంబదా శ భ్యాంభిత స్తభమా  
నేనే వేములవాడ భీమకవి నే శ నిక జత్రీకూటాబులీ  
భూనవ్యాపిత వల్లవోద్భవమహా శ పుష్పీకగుచ్ఛంబులన్  
నానాహ్వయఫలప్రదాయికమూ శ నాకల్ప వృక్షాకృతిన్.

భీమకవి యీపద్యమును చదివినంతనే యాకంబము పువ్వులు, ఆకులు, కాములు, ఫలములు చిగురులుగల యొకమహావృక్షమయ్యెను. అచ్చటనున్న పరివారజనంబు లెల్లరును భీమకవి నెంతయు గొనియాడుచు ఆవృక్షమును కాయలు మున్నగునవి గోసికొని చేతబట్టుకొని యానందించుచుండిరి. చొక్క భూపాలుఁడును ఆతనిసామర్థ్యమునకు కరంబచ్చెరువొంది సంతసంబున భీమకవిని గొనియాడి కవిసార్వభౌమా! నీమహామహిమంబుల గనుటచే నేటికి నాజ్ఞ పవిత్రమయ్యెను. నీయట్టివానిని త్రికాలములందు ముల్లోకంబుల జూమ టశక్యము. నీకు నీవే సాటిగాని యయ్యలు నీతో సమాల్పటకైన జూనివారు. అనుగ్రహించి యీవృక్ష మెప్పటిముల్లు కంబముగా నిలచుఁట్లొనరింపుము. అని ప్రార్థించెను. భీమకవి యుచిరునవ్వున సీక్రిందిపద్యమును జపింపెను.

ఉ శంభువరప్రసాద కవీరసంఘవ రేఖ్యుడనైన నావచో  
గుంభనమాల కించి యు శ కూలత నొంది తనూనభావన  
గుంభన చొక్కనామ నృప శ కుంజరు పందిటిమల్ల సాలకున్  
స్తంభమురీతి నితఁపు శ దాలిచి యెప్పటియట్ల నుండుమా.

తోడనే యావృక్షమున గలుగు యాకు లంతర్నితములయ్యెను. పూవులు చూపడవయ్యెను. కాయలు గానరానివయ్యెను. ఆవృక్షము యొక్క రూపమంతయును మారువడెను. ఎప్పటివలె మల్లిపండురికిరాటగా నుండెను. చొక్కనృపాలుఁ డన్యుది గాంచి సంతసించి యాతని ననేకవిధంబుల బాగడి యధికంబుగ బహుకరించెను.

## రణతిక్కన.

ఈతఁడు సిద్ధయరుమారుఁడు. ఈరణతిక్కనకు ఖడ్గతిక్కనయని నామాంతరము గలదు. ఈతనితల్లి మైలము. ఈమెను భీమనయను పేరు గల కుమారు డింకొక డుండెను. రణతిక్కన భీమనయనో రణతిక్కన మెవకమియబడి యుండెను. భారతమును రచించియుండిన తిక్కనసోమయాజికి జ్ఞాతివర్గములోని నారు. భీమకవికికూడ బంధువర్గములోని వారును అగుటచే తరచుగా భీమన పేరింటికి నచ్చుట యాచారమై యుండెను.

రణతిక్కనయు మైలనుభీమనయు మరుమసిద్ధిభూపాలునివద్ద డండనాధులగాను మంత్రులుగాను యుండిరి. మరుమసిద్ధిరాజునకును, కాటమరాజునకు జరిగినయుద్ధమునందు రణతిక్కన మరుమసిద్ధిభూపాలునిపై న్యముల నడిపించుచు ఘోరముగాబోరాడి తనప్రాణములను గోలుపోయియుండెను.

ఇరువురుభూపాలురకును వశువులమేతబీళ్ళ విషయమై పోరాటముగల్గెను. మరుమసిద్ధిభూపాలునకుఁగల వశువులమేతబీళ్ళలో దన వశువుల మేపుకొనుటకును అండులకుగాను తాను కప్పయుగట్టుటకుగాను కాటమరాజు యేర్పాటు చేసికొనియుండెను. ఒకసంవత్సరమున తన వశువులలోనుండవలసిన కోడెదూడయొకటి గాన్నింపనందున యాదూ

డను మనుమసిద్ధి హరించి యుండె ననితలంచి కాటమరాజు తనమాడను తనకువప్పగించువఱకు పుల్లరి (కప్పము) నీయన నెను. మరుమసిద్ధి తాను మాడనంగతి యెఱుంగనని యు తనవశువులోని కట్టిమాడ రా లేదని యు, కప్పమీయకున్న యుద్ధమునకు సిద్ధపడియుండవలసినదనియు వర్తమాన ముంపెను కాటమరాజు యుద్ధమునకాయత్తమై మరుమసిద్ధి భూపాలునిపై దాడివెడలెను.

రణతిక్కన మరుమసిద్ధిభూపాలునిపై న్యయుల నడిపించుచుండె ను. రెండుసైన్యములవారికిని పోరు ఘోరముగా జరిగెను. రణతిక్కన కాటమరాజుసైన్యము నెగుర్కొని ధైర్యముతో కొంతవఱకు పోరాడెను. కాని శత్రుసైన్యము తరుగుగాన్ని పకుండుటచేతను, తనవక్షము వా రల్పసంఖ్యాకులై యుండుటవలనను రణతిక్కన యుద్ధభూమినుండి వెనుకకు మరలెను.

రణతిక్కన గృహంబునకు బోయినతోడనే యాతనితల్లియు భార్యయు నాతని చులుకనగా జూచిరి. రణతిక్కన స్నానముచేయుటకు నీటిని సిద్ధపరుపుమని భార్యకు జెప్పెను. ఆమెయు రెండుమూడు బిందెలతో నీటి నొకచోనుంచి యటనొక నులకమంచమును తెరగా నుంచి యామంచపుకోటిపై నింతవసులు యుద్ధమంది భర్తతో నీళ్లు సిద్ధముగానున్నవి స్నానముచేయవచ్చునని జెప్పెను. తిక్కన స్నానముచేయుటకు వచ్చి యిదేమి స్త్రీ యు స్నానముచేయుటకు చేసినట్లీయేర్పాటులన్నియు నెందులకని భార్యకు ప్రశ్నించెను. అతభార్య యాతని కీ క్రిందిపద్యమున ప్రత్యుత్తర మొసంగెను.

క. వగరకు వెన్నిచ్చినచో

నగరే నినుమగతనంపు న నాయకులెంగు

ముగురాడువారమైతిమి

వగపేటికి జలకమాడ న వచ్చినచోటకు.

అని క్రత్యుతరమొసంగిన విని తిక్కన భార్యనేమియు నన జాలక వినుగుకొడుచు నెట్లో స్నానముచేసి భోజనమునకు గూర్చుండెను. భోజనముచును తిక్కనతల్లి యాతనికి విజిగిన పాల నొడ్డించెను. తిక్కన అమ్మా! ఇదేమి విజిగినపాలను బోసితివని ప్రశ్నించెను. అంతనామెయు కురా యేమిచేయను. నీవు యుద్ధమునకు బోయి స్థలమునకే మనకశువులును మేతకై పోయియుండెను. నీవు దిజిగి యింటికి జకుదెందినట్లే అవియు దిజిగి గృహమునకు వచ్చెను. పాలును విజిగినవి. అని యీక్రిందిపద్యమును జదివెను.

క. అనదృశముగ నరివీరుల

మసిపుచ్చక విజిగివచ్చు శ్రీ మగవందక్రియన్

గనవున్ మేయగబోయిన

పసులున్ విజిగినవి తిక్కన శ్రీ పాలును విరిగెన్.

తల్లి గూడ తన్ను చులకనజేసి మాబలాడినందున తిక్కన వీరావేశమున భోజనమును పూర్తిగ జేయకయే యటచుండి లేచి యుద్ధపురుస్తులను ధరించి రణరంగమున కేగెను.

నాటి రణమున సాటిలేని పరాక్రమమున నిరుక్తమంబులవారును దన్నభినుతిన శత్రుసైన్యమునగల యొక్కొక్కని కొక్కకరూపమున గాన్పించుచు వీరవిహారంబు సలిపెను. నాటియుద్ధమున, నాతనిధాటి కోర్వలేక కాటమరాజు సైన్యము వెనుకాడుచుండెను. ఆసమయమున కాటమరాజు దనసైన్యముల కుత్సాహముగల్గించి పోరాడ నాజ్ఞాపించెను. ఆయుద్ధమున రణతిక్కన నిహతుడయ్యెను.

ఆదినమున వేములవాడభీమకవి రణతిక్కన గృహమునకు జనుదెంచెను. తిక్కనభార్య భీమకవిపాదములకు నమస్కరింప నాశుకు తిక్కనవృత్తాంతమేమియు నెఱుంగనివాడగుటచే నామెను దీర్చునుమంగలీధన యని యాశీర్వదించెను. ఆమెయు నాతని వదనము

లనుండి లేచి తిక్కనవృత్తాంతమంతయును దెల్పి తమయాశీర్వాదనము వృధగాకూడ దనియెను. అంత భీమకవి యీక్రిందిపద్యమును జదివి రణ తిక్కనను క్రమ్మర జీవితనిగానొనర్చెను.

క. గుణములనిధానమగు మన

రణతిక్కన తాకలేద శ్ర రంబును శిరమున్

గణకమెయి గలయ బ్రహ్మకును

బ్రణుతాఖిల వైరిమకుట శ భాసితపదుడై.

రణతిక్కన రణభూమియందు శిరమును మోడెమును గలియుటచే జీవించి గృహమునకు జనుడెంచెను. ఈఖడ్గతిక్కనపై రచింపఁబడిన పద్యములు పెక్కులు గలవు. వానిలో గొన్నిటి నీక్రిందనొసంగుచున్నాడను. వీనియందలి గొన్నిటిని భీమకవియే రచించియుండెనని కొంద రభిప్రాయపడుచున్నారు.

చ. శదటునవాజరాహుతులపై దూమికించుచు దిక్కడాన్నినన్

బెదరి పరిభ్రమించి కడు చిచ్చుట వీరులు భీతచిత్తులై

యదె! యదె! వాలువాల్మెలుగులల్లవె! యల్లదె యాతడంచనన్

గొనుకక యాజసేసె రిపుకోటుల కందర కన్నిసూపులై.

ఉ. చిక్కక మన్మసిద్ధిభుచే మునుగొన్న ఋణంబుదీర్చె మా

తిక్కనమంత్రిసోమశిల దేవరసాక్షిగ బెన్నసాక్షిగా

నెక్కినవాణిసాక్షిగ మహిన్నుతికెక్కిన కీర్తిసాక్షిగా

స్రక్కక మారుకొన్న రణశూరులు సాక్షిగ గొండసాక్షిగన్.

సీ. రణరంగమున మోహ శ్ర రంబుల బాడగని

ప్రాణంబువాసిన శ్ర శందగజమ

విజయాధిపునిదాడి శ్ర వెనుకొని పగులంగ

దెసదప్పి పారిన శ్ర దిగజంబ



చేరజాలక తిర్గి శ చేమడ మల్లించి  
 మంచాన కందని శ మదగజంబ  
 పెనుత్తులి చెట్టులో శ బిరుదులన్నియుఁబి  
 గ్రుంగంగద్రొక్కి న శ కుంజరంబ  
 నేడ మొదలుగాగ శ నెల్లూరుపురములో  
 బొగడ తనయుసేయు శ మగలతలలు  
 పూరి గఱచి తిక్క! శ భూతమై సోకుము  
 యూరివారి సోకు శ గారుసేసి.  
 ఈవద్యమునకు పాఠాంతరము—

సీ. విజయాధిపుని దాడి శ వెనువెంట దగిలిన  
 ప్రాణముల్ దాచిన శ వందగజమ  
 పెన జల్లె వల్లలో శ బిరుదులన్నియువైచి  
 వరుగెత్తివచ్చిన శ పారుబోత  
 దరములో జానక శ దొరలెల్ల హసియింప  
 మంచాన కరిగిన శ కొంచెకాడ  
 చతురంగ బలముతో శ సమరంబు సేయక  
 మానంబు విడిచిన శ మందబుద్ధి  
 యనుమ నాశ్వేలవారు ని శ న్నవహాసింప  
 ధరణి నెల్లూరులో నెట్లు శ తిరుగగలపు  
 వైరులనుగెల్చి సత్కిర్తి శ వరలుమహ్య  
 మంత్రకులహేతి తిక్కనా శ మాత్యహాళి !

సీ. ధైర్యంబు సీమన శ దవిలియుండటజేసి  
 చలియించి మంధరా శ చలము తిరిగె  
 గాంభీర్యమెల్ల సీ శ కడనయుండట జేసి  
 కాళ్ళత్తుచే వారి శ కట్టబడియె

జయశ్రీ సీయర శ స్థలిన యండటజేసి  
హరి సోయి బలి దాన శ మడిగిగొనియె  
ఆకారమెల్ల నీ శ యండయుండటజేసి  
మరుడు చిచ్చుబడి శ మడిసి చనియె  
దిక్కదండనాథ శ దేవేంద్రపుకి నీ  
వరుగుతెరిగి సగము శ తిరుగులుగు  
నబ్బికట్టు విడుచు శ నయ్యతుకొదమాను  
మరుడు మరలగలుగు శ మగలరాజు.

సీ. నందినిబు త్రొచె శ నిందుశేఖగుడు నీ  
వన్న ! యేతెమ్ముతా శ రాదికడకు  
గరుడుని బుత్తెచె శ నరహరి రావయ్య  
వడిసిద్ధ తిక్క ! కై శ వల్యగునకు  
హంసను బుత్తెచె శ నజుడు నీకడకు ను  
భయగులుత్ర ! రా శ బ్రహ్మసభకు  
ఐరావతము నవె శ సమరేంద్రుడివ్వకు  
దివచున కేతెచు శ తిక్కయోధ !  
యనుచు వేరువేర శ యర్థికో బిలుడంగ  
నారు వీరుగూడ శ వచ్చి వచ్చి  
దివ్యయోగియెన శ తిక్కనాచార్యులు  
సూర్యమండలంబు శ సాచ్చి చనియె.

ఉ. వెన్నెలలేదిరాత్రియు ర శ విక్రభ లేని దివంబు నీరులే  
కున్నసరోవరంబు గడ శ నొప్పుగు దీపము లేని యిల్లునై  
విన్నదసంబునొందె మన శ విక్రమసింహపురంబు చూడగా  
బున్నమచంద్రబోలు మన శ పోలమతిక్కడు లేమినక్కటా.

- ఉ. ఏమితవఁబుసేసి కర శ మేశ్వరునేమిట పూజసేసిరో  
రామునితల్లియున్ బరశు శ రాముని తల్లియు భీమ తల్లియున్  
కామునికన్నతల్లియును శ గంజదళాత్మననుంగుదల్లియక  
శ్రీమహితప్రతాపుడగు శ సిద్ధయత్కిన గన్నతల్లియక.  
ఉ. శ్రీలలరారశత్రువులఁ శ జెండితివార్యలు మంత్రివర్యలా  
రేవలఘునల్ నఱించి రల శ వేల్పుదొరల్ మదమందిమెచ్చిరో  
లాలితశౌర్యధైర్యజయ శ లక్ష్మీప్రియంబున నిస్వరించె నీ  
లీలలు హెచ్చెఁ దిక్కనికరభేరమా యిక నిచ్చియాడుమా ?

ఇట్లుటికిని నెల్లారుసమీపమున దిక్కనపాడు అనుగ్రామము  
గలదు. అందు బిక్కగుట్టముపై కెక్కిన రాతుయొక్క విగ్రహమొక్క  
టి రాతిపై చెక్కబడియున్నది. అయ్యది రణత్కిని విగ్రహమని యట  
నున్నవారు జెప్పుచుందురు. ఈవిషయము చెన్నకట్టణముందలి ప్రాచ్య  
లిఖితపుస్తకభాండాగారమునందలి చారిత్రకసంపుటమునందు వ్రాయఁ  
బడియుండెను.

## బసవపురాణము.

పిడుకర్తి సోమనాథుడు బసవపురాణమును రచించుచు నీక్రింది  
పద్యమును రచించియుండెను.

సీ. విరచించె జైమిని శ వేదపాదస్తవం  
బొకపాదమునను వే శ దోక్తినిలిపి  
హరభక్తివైదికం శ బని శుత్రులిడిచెప్పె  
బ్రతిభసోమేశు డారాధ్యనరిత  
సరని శ్రీనాథుడా శ చరితపద్యరబు  
ధముజేసె ద్విపదలు శ తటచునిలిపి

యాతండు పద్యకా శ వ్యముఁ జేసెనైషధ  
మందితహర్షవా శ క్యములు సానిపి

సోమగురువాక్యములు వెట్టి శ భీమసుకవి  
గరిమ బసవపురాణము శ గణనజేసె  
గాన బూర్వకావ్యము వేఱు శ గతిరచించు  
వారి కాదికావ్యోక్తులు శ వచ్చినెగడు.

పై పద్యమును దిలకించినవారిలో పెక్కురు భీమకవి బసవపురాణమును జెప్పియుండెనని భ్రమించుచున్నారు. తెనుగున బసవపురాణము భీమనవరచితముగా గాన్పించును. కాని కర్ణాటకభాషయందొకబసవపురాణము భీమనకవిపుంగవునిచే రచింపబడినది కలదు. దానిని గాంచి భీమకవి కన్నడముననే బసవపురాణమును రచించియుండెననియు, యావిషయమే పై పద్యమున సూచింపబడినదనియు కొందరు తలంచుచున్నారు. కానియది ప్రమాదజనితమని చెప్పవచ్చును. ఈవిషయవిమర్శన మొనరించునపు య ప్రప్రథమమున, నెత్తుగీతిలోనున్న సోమగురులెవ్వరు, ఆతఁడు రచించిన బసవపురాణమును జూచినపిమ్మటగదా భీమకవిరచించియుండెనని పద్యము చెప్పుచున్నది. కాన ఆసోమన యెక్కుటివాడో యిందుకపరిశీలింతము. బసవపురాణమును ప్రప్రథమమున పాల్కుర్కి సోమన రచించియుండెను. సోమన 13 వ శతాబ్దమువాడై యుండెనని యాంధ్రకవులచరిత్రము నుడుపుచున్నది. కావున భీమన 13 వ శతాబ్దమునకు పిమ్మటవాడని నిశ్చయింప వచ్చుచున్నది. కాని బసవపురాణములోని యీక్రిందిపద్యములవలన నాబసవపురాణము శా. 1291 సం॥ సరియైన క్రీస్తుశకము 1369 సం॥ కమున ముగిసబడియుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది.

శోవిదరుకేలొల్పితెనలుడు  
 దేవనిధివయి నేగి నంభెగ  
 శోవిశవరుషంగళాగళుసౌమ్యవత్సరద  
 శ్రావణబహుళవక్షుమీనశమీ  
 జీవనారదొళాదిష్టవభే  
 దానతారదబననచగజేనమాప్తిమూయిత్తు.

మఱియు నాగ్రంథముననే యీ బసవపురాణమును పాల్కురికి సోమేశ్వరునివలన నొదవినకవిత్వముకలుడైన భీమనచే రచింపబడినది.

ఇదునకల మహేశ్వరాగుళ  
 పదపయోజరాగ మదమ  
 ట్పదియెనిపాల్కురికె సోమే  
 శ్వరసకార్యు బదవిగళిళా  
 పృథ్విరతి హృదయభీమీమనక  
 విక్రణిత భృదయ బసవపురాణ  
 కథయెళు అప్తమాశ్వాస—

కావున కన్నడబసవపురాణమును వ్రాసిన యాతఁడు పాల్కురికి సోమనశిష్యుఁడు భీమనయే. కాని యాతఁడే వేములవాడభీమన యని చెప్పటకు వీలులేదు. బసవపురాణకర్త ఆరాధ్యబ్రాహ్మణుఁడనియు, యితనితండ్రి శివకవిదేవుఁడనియు కర్ణాటకపులచరిత్రమున దెలియవచ్చుచున్నది.

ఇందువలన నీబసవపురాణమును రచించినయాతఁడు వేములవాడ భీమకవి గాడని స్పష్టమగుచున్నది.

## రాఘవపాండవీయము.

వేములవాడభీమకవి రాఘవపాండవీయమును తొలి రచించి యుండెనని వాడుకలోనున్నదనియు అగ్రాధ్యక్షమూత్ర మెక్కడను గాన్పించకుండుటచే దాని తిరుగ రాఘవపాండవీయము వ్రాయుచున్నాడనని పింగళ సూరన దనరాఘవపాండవీయపీఠిక నుండియు వాకొనియున్నాడు. (రాఘవపాండవీయము యెట్లుచెలియిందో వివరమునకు నన్నయభట్టు అనుశీర్షికక్రింద చూపుము.)

శా. రెండర్థంబుల పద్యమొక్కటియు విష్ణుకుంజశత్రుబుగా

కుంకుం దద్గతి గాన్యమెల్లనగు నేనోహాంబు జేతుడే

పాడిత్యంబున నంతుడు చెరుకుంబు బభ్రోబుగ్రుద

క్షుండావ్యాధిల రామ భారతకథల్ జోడిన భాషాకృతిన్.

ఉ. భీమన తొలి చెప్పెనను పెద్దలమాటయెకాని యెండు నొం

డేమియు నేయెడన్నిలుచు తెవ్వరు గానరలుచునిట్లు నా

నామహితప్రబంధరచ, నాఘనవిశ్రుతి నీకుగల్గుట

న్నానుది తద్దవ్యూర్ధ్వకృతినైపుణియుం గలదంచు నెంచెదన్.

## కవిజనాశ్రయము.

ఈ కవిజనాశ్రయమును వేములవాడభీమకవి రచించియుండెనని కొందరును మల్లియ రేచన్న రచించెనని కొందరును, గోకర్ణుడు రచించెనని కొందఱును తలచుచున్నారు.

మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు అగ్రాధ్యక్ష)క యుగాదినందిక 1910 లో కవిజనాశ్రయమును గోకర్ణుడు రచించియుండెనని వ్రాసియున్నారు. ఈ గోకర్ణుడు సూర్యవంశపురాజునయు, నైజామురాష్ట్రముం దలి యొకచిన్న భాగమునను రాజుగానుండి పరిపాలించెననియు, సీతని

తండ్రి భీమనయనియు వారందరు వ్రాసియున్నారు ఈత డిఘానమును రచించి రేచభూపతి కంకితముజేసెను.

కవిజనాశ్రయమును వాల్మీకియరేచన్నయే కవిజనాశ్రయమును రచించినట్లు చెప్పబడియున్నది.

క. అనవద్య కావ్యలక్షణ

మొనరంగా గవిజనాశ్రయమును వాల్మీకియరే

చన సుకవికవిజనాశ్రయ

మనుబంధము తెనుగుబాస గు. గ. డెప్పెన్.

క. కరగిన విమలయశోభా

సురనిరతుడు భీమనాగ్ర సుతుడఖిలభా

వరిణతు డయ్యెను భూసుర

వరుడు వ్రాసాదోదిత ధృవశ్రీ ముతుడై.

క. అసమానదానరవితన

యసమానోన్నతుడు యాచకాభరణుడు పా

ణసమానమిత్రి డీ కృతి

కి సహాయముగా నుదాత్తకీర్తి ప్రీతిక.

కాని యేతద్ద్రంధము సచ్చిత్తించుచు సవతారికయగు నీక్రింది వద్యమును జయంతి రామయ్య వంతులున్నారు తమకు తాళవత్ర వ్రతులలో లభించినట్లుగా వ్రాసియున్నారు.

క. వేములవాడను వెలసిన

భీమేశ్వరుకరుణగల్గు భీమసుకవినే

గోమటి రేచనమీదను

నిమహిగవు లెన్న ఛంద మెలమిరచింతుక.

ఈవద్యము కవిజనాశ్రయకర్తృత్వము భీమసుకవినే యొసంగుచున్నది. కాని యీ వద్యమొకటి రెండువ్రతులయందు మాత్రమే కాన్పిం

చుచున్నదనియు, ఇతరవ్రతులయందు లేదనియు, రామయ్యగతుల  
వారు వ్రాసియున్నాను. మఱియు నీకవిజనాశ్రయము వేములవాడ  
భీమకవికృతమని రంగరాట్టచందమునకు, యప్పకవియమునకు బేర్కొన  
బడియెను. మరియు వారిచే గోకర్ణచ్ఛందము గూడ బేర్కొనబడియుం  
డెను. రామకృష్ణకవిగారు తలంచినట్లు గోకర్ణము రచించినది కవిజనాశ్ర  
యముగాక గోకర్ణచ్ఛందమని వాడబడునదియై యుండును. కాని కవి  
జనాశ్రయమును గోకర్ణము రచించెనని దలంచుట సమంజసముకాదు.

ఉ. ద్వీపులదృంచి విశ్వజగ శ్రీవతియు తమ శక్తిజాంబవ  
ద్వీపమునందు గోవులకు శ్రీ నిమ్మగజేముటకుఁ బ్రసన్నయై  
గోపతిధేను నవ్విభున శ్రీ కుం దనవైభవమిచ్చెగాకయే  
భూవతులీనదాన్యగుణ శ్రీ బుద్ధుల నిట్లవహించి రుర్వరన్.

క. నీకరవాలముపాలై

నాకంబునకరిగి రాజ నారాయణ యా

భూకాంతు లెంతచనునో

నాకవిటో తములమాల నడతురు కడిమిన్.

ఈపద్యములు రెండును కవిజనాశ్రయవ్రతుల గొన్నిటిలో  
గాన్నిచుచుండుటచే భీమకవి కవిజనాశ్రయమును పెద్దన కావ్యాలం  
కారచూడామణి రచించినప్పటినుండే రచించియుండెనని తలంచుచు  
న్నారు. ఈవిషయమై యిచట కొంత చర్చించుట సంగతముకా  
జాలదు.

ఈవిషయమై యప్పకవి దన యప్పకవీయములో నిట్లు జెప్పి  
యున్నాడు.

క. భీమన పదిచెప్పెనం

తామాత్యుడుచేసి వెరుక శ్రీ యతులిరుపదినా



లూమీద గొండఱుకవి

గ్రామణులిరువదియు నేడు ౩ గావించిరొగిన్.

భీమన మొదట 10 యతిభేదముల నెఱింగించెననియు, తమకురి  
యనంలామాత్యండు 20 యతిభేదములదెలిపెననియు, అంతటనుండి  
యతిభేదములు సఖ్య యప్పుకవి నాటికి 27 అయిపున్నదని జెప్పినాడు.  
ఈపద్యమువలన కవిజనాశ్రయమే మొదటరచింపబడి యుండెనని తలం  
పవలసియున్నది. కవిజనాశ్రయమునకు స్వగయతులు, వర్గఅఖండయ  
తులు, ప్రాదియతులు, బిరుదుయతులు, పుత్రయతులు, సంయుక్తాక్షర  
యతి ఎక్కటివడి, పోలికవడి, సరసవడి యనుపదియతులనుజెప్పియు  
న్నాడు. పెద్దనకావ్యాలంకారచూడామణియందు పైయతులలో నన్ని  
టిని జెప్పియుండెను. కాని అఖండమణినిమాత్రము చెప్పలేదు. పైగా  
నాతఁడు ఆదేశవళి దేశీయవళియు జెప్పియుండెను. ఈగ్రముననుస  
రించి చూచినను భీమకవి కవిజనాశ్రయమే తొలితర దింపబడినదని తలం  
పవలసియున్నది.

పైన యొసంగబడినపద్యములురెండును కావ్యాలంకారచూ  
డామణిలోనివే అయి యుండును. అది దాపద్యములు ఆదేశవళికి లక్షణ  
ముగాను లక్ష్యములుగాను యొసంగబడి యున్నవి. భీమన ఆదేశవళి  
జెప్పియుండలేదు. అయినను కొన్ని కవిజనాశ్రయవళితులలో నాపద్య  
ములు గాన్పించుచున్నవి. అయ్యవి వాఁగియనకొండ్రచే నంకుజేర్పబడి  
నవే కాని వేరుకాదని చెప్పవచ్చును.

కవిజనాశ్రయములోనను కావ్యాలంకారచూడామణియందునను  
కొన్ని వృత్తలక్షణములును వృత్తములును నొక్కటైయున్నవి.

శ్రీవృత్తము. శ్రీశ్రీజేయక ౩ కవిజనాశ్రయము

శ్రీశ్రీజేయక ౩ కావ్యాలంకారచూడామణి.

నారీవృత్తము. నారీవృత్తారంభం }  
బాదనాకారంబై } కవిజనాశ్రయము.

కన్యావృత్తము పొత్తెమాగా }  
వృత్తిగన్యా }  
వృత్తంబయ్యెన్ } కావ్యాలంకారచూడామణి  
జిత్తంబారన్ }

పొత్తెగాగా }  
వృత్తిగన్యా }  
వృత్తంబయ్యెన్ } కవిజనాశ్రయము.  
జిత్తంబారన్ }

ఇట్టివి కొన్నిగాన్పించుటగజేసి కొందఱు కవిజనాశ్రయమే చూడామణి యనంతము రచింపబడి యుండె ననితలంచుచున్నారు. పైసాదృశ్యము లుండటచే నెరువురు గ్రంథకర్తలలో నెవ్వరో యొకరు ముందు రచించిన గ్రంథమును గాంధీపిమ్మటనే రెండవగ్రంథమును రచించి యుండిరని తలంపవలసియున్నది. ఇంకా కవిజనాశ్రయము ముందు రచింపబడినదా? లేదా? యరు సందేహము గలుగుచున్నది. బ్రహ్మశ్రీ వర్ణుల చిన సీతారామశాస్త్రిగారు కావ్యాలంకారచూడామణియే ముందురచింపబడినదని నిరూపించియున్నారు. వారు నిరూపించిన కారణముల వరుసగా నిందు బొందుపరచుచున్నాను.

1 మధ్యాహ్నరలయతినిష మము. భారతమున (నన్నయవిరచితమగు భాగమున) యుద్ధమల్లునిబెజవాడ శిలాశాసనములందు మధ్యాహ్నరలగాను 5 వ గణము మొదటియక్షరమే యతిగా నుండెను. కాని యరణ్యవర్వశేషమున (నెఱ్ఱాప) గడ విరచితమైన 4 వ గణము

దినే యతి గాన్నించుచున్నది పాతకమహాశయలకు అపగాహనమగుట  
కై యుద్ధమల్లుని శాసనమునుండియు, భారతమునుండియు వద్యముల  
నిందుదాహరించుచున్నాను.

మధ్యాక్కర.

స్వస్తిస్మపాంకు శాత్యంతవత్సల శ సశ్వక్రజేత్ర  
విస్తరశ్రీయుద్ధమల్లు డనవద్య శ విఖ్యాతికీర్తి  
త్రస్తుత రాజాశ్రయండు త్రిభువనా శ భరణుడ సకల  
వస్తుసమేతుండు రాజసల్కిభూ శ వల్లభు డర్థి.  
యుద్ధమల్లుని శాసనము.

మధ్యాక్కర.

అవసరజ్ఞుడయి వ్యాసుడేతెంతె శ నంతనత్తపసి  
కవలగడ్డంబున గవలజడలును శ గవికన్నులను  
దవినయన్నా నల్లనై నదీర్ఘపుం శ దనువుచుజూచి  
యువిదకన్నుంగవమొగిచి తెఱవక శ యుగడభయమున.

భారతము ఆ 4. ప. 254

పైరెండువద్యములందునను యతి శ వగణము మొనటనే నిలువ  
బడియుండెను. ఇంక నెఱ్ఱాట్రగడ కృతముగు నారణ్యశేషమున  
నెఱుండెనో గమనితము.

మధ్యాక్కరము.

అసదృశతేజుడు బ్రాహ్మ శ ణా నీకసహితుడై కడగి  
వసుమతియందు నధర్మ శ వర్తులై యుగ్మ మ్లేచ్ఛులను  
మసలక నిజశక్తిజేసి శ మడియించి ధర్మఃకునిలిపి  
వసునిభుండునరించుబేర్ప శ వాజిమేధము నిష్ఠయొప్పు.

అరణ్యకర్వశేషము అ. 4. ప 310

• ఈమధ్యను నుండి యతి శ్రీ వ గణము మొదటనేయున్నది. బ్రహ్మశ్రీ శాస్త్రిగారు యీమార్పుజరిగినప్పట్టనే కవిజనాశ్రయమును కావ్యలంకార మాడముగేము రచించబడియుండెనని వ్రాసియున్నాడు. మహా పుట లక్ష్యము లేకుండ లక్షణమువ్రాయుట పూర్వాచారము గాడగది.

లక్షణముచూచియే యెట్లావ్రాడ యట్లు రచించెనని జెప్పటకాటకముండునా? భీమకవి స్వతంత్రించి యతి నాలుగవగణాదినే యుండవలెనని నూచించెనుట తగదా? ఎట్లావ్రాడ భారతమున స్వతంత్రించి వ్రాసియుండెననిన, అజే సన్నుతలసినదా? కావున భీమనయే యీమార్పు గావించియుండనోవును “వ్రయోగమూలంవ్యాకరణ” మసియుండుటచే ముగ్గురయోగమును తరువాత లక్షణమును పుట్టెనని దలంపవలసియున్నది కొంద రిభిప్రాయపడుచున్నారు. కాని ఎట్లా వ్రాగడ విన్నకోట పెద్దన యిరువురును యించుమించుగ సమకాలమువారని యాంధ్రకవులచరిత్రము నుపయోచింపబడినది. అందువలన నెట్లావ్రాగడ వ్రాసినభారతము చూచియే పెద్దన యీమార్పుగావించి యుండెననుటకు గల యవకాశము తక్కువ కావున నన్నయ యెట్లాపెగడలమధ్యకాలమునే యీమార్పుజరిగి యుండవలెనని దోచుచున్నది. భావి కరిశోధకులు నన్నయ యెట్లాపెగడలకు మధ్యకాలముననున్న యితరకవుల గ్రంథములలో మధ్యాక్కరలున్నవో లేవో గమనించి యీవిషయ నిరారణ మొనరింపవలసియున్నది.

తే. గీ అచ్చునరమైనపట్టున.... కవిత్రయమునుమిది.

అనుపద్యము కావ్యలంకారమాడముగేమో నుండుటవలన నయ్యది 1350 పాదముగాడైన నెట్లాపెగడకు పిమ్మటనే రచింపబడి యుండవలెనని శ్రీ చిన్నతారామశాస్త్రిగారు వ్రాసియుండిరి.

అటుల భావించినయెడల చూడామణి 1350 ప్రాంతమున రచింపబడియుండవలెను. తరువాత భీమకవి కవిజనాశ్రయమును రచించెననగా 1360 లేక 1370 ప్రాంతమైయుండును. అట్లులైనచో దనకు ముప్పదియేండ్లకు ముందున్న భీమకవి శ్రీరాధుఁడు నన్నయకు పూర్వమున జేర్కొనియుండువా? అది సరికాదని యాయాధారమే రుజువు చేయుచున్నది.

కవిజనాశ్రయము మొదట రచింపబడినందున గాత్రము సందియములేదు. కవిజనాశ్రయమునకు జెప్పబడిన వృత్తములలో గొన్నిటినిగైకొని పెద్దన కావ్యాలంకారచూడామణియందు జెప్పియుండెను. నడక సరిగా లేని వృత్తములవదలివైచి సరియైన గమనిక గలిగినవానినే పెద్దన గ్రహించియున్నాడు. 15 ఛందమున జెప్పబడిన అలసగతివృత్తమును విడచిపెట్టి యింకొక నాలుగు వృత్తములను జెప్పియున్నాడు.

...

...

...

...

పై హేతువులవలన కవిజనాశ్రయము కావ్యాలంకారచూడామణికంటె ప్రాచీనపుదైయుండవచ్చును. బ్రహ్మశ్రీ వర్ణుచిన సీతారామకాస్త్రిగారి యభిప్రాయానుసారముగా నన్నయభట్టు కాలమున నొక భీమకవియును కావ్యాలంకార చూడామణి రచింపబడిన పిమ్మట కవిజనాశ్రయమును రచించిన భీమకవి మరియొకభీమకవియు నైయుండురని సంశయించుట మూలకమైనది కాదు.

## సాహిణిమారన.

వేములవాడ భీమకవిపుంపు, చొక్కభూపాలుని యాస్థానమున సకలసౌఖ్యముల నందుచు పెక్కు దినము లుండెను. అక్కలమున సాహిణిమారన యను నాతఁడు చొక్కభూపాలునిపై దండెత్తి వచ్చెను. చొక్కభూపాలున కాసమయమున నితరరాజులలో నొక్కరైనను సహాయముచేయుటకు రారైరి. చొక్కభూపాలుఁ డొక్కడే శత్రుసైన్యము నెడఁగొనవలసివచ్చుటచే మోక్షము.

మారనసైన్యముచు చొక్కభూపాలునిపై సైన్యమును పెదవేగి సమీపమున యుద్ధమునకు తలపడి పోరాడుచుండెను. మారన సైన్యముగా సైన్యమును నడపుచు సైనికుల నుత్సాహపరచుచు బోరు సాగించుచుండెను. చొక్కభూపాలునిను వెదవీయక సైనికుల నత్యుత్సాహమున హెచ్చరించుచు పోరాడుచుండెను. ఒక దినమున సాహిణిమారనకును, మరియొకదినమున చొక్కభూపాలునకును జయము లభించుచుండెను. ఇరువక్షములవాకిని జయము తమకే లభించుననుటయందనుమానము జనించెను. ఇట్లు నాలుగైదు దినములు గతించెను.

అతివనాటియుద్ధమున సాహిణిమారుఁడు తనసైన్యముల పురికొల్పి యీదినమున జయలక్ష్మిని గొనుటో, మోక్షలక్ష్మిని గనుటయో, నిర్ధారణమగునంతవరకు యుద్ధభూమినుండి వెనుదిరుగరాదని సిరచిత్తమున నుండెను. నాటియుద్ధమున మారనసైన్యములన్నియును దోచి, చొక్కభూపాలుని సైన్యముపై బడి చెల్లాచెదరు గావించెను. వికావికలై సైన్యము పగతురచే త్వరలో నిహతమయ్యెను. కాని చొక్కభూపాలుడు మాత్రము హతశేషులగు సైనికులతో పోరాటము సాగించుచుండెను. మారనయు చొక్కభూపాలుని నాడ

హవరంగమున సంత మొందింపవలయునను పూనికతో యుద్ధమొనరించుచుండెను. అంత దినాకరుడు భూపాలుర పోరాటము చూడ జాలకనో యనునట్లు కళ్ళినుసహద్రమున ముద్ది యస్తంగతుడయ్యెను. అంత క్రమమైనవ్యములు, నాటికి యుద్ధమును చాలించి విశ్రాంతి నైకొననేగిరి.

ఆ దినమున చొక్కభూపాలుఁడు భీమకవినిన్నది కరుదెంచి వినయపూర్వకముగా ననుసక్తరించి నాడు సమరంబునగల విశేషంబు తెలింగించి పెండియు నిట్లనియెను. కవిసార్వభౌమా ! నేటి సంగ్రామముతీరుగాంచినంత నాహృదయము వికాపితలై నది. దుస్సహమైన యారణమున నాజీవముల నెట్లుకాపాడుకొనగలిగితి నో వక్కాణింపజాలను. మున్నెన్నియుద్ధములనో చేసియుంటిని గాని యిట్టి ఘోరంబగు పోరు దిలకించియుండలేదు. నేను నాపై న్యములన్నియు జెనరగొట్టబడినవి. హతశేషులు యుద్ధమునుండి వియుఖులైరి. మరి కొందఱు కలాయన మొనరించిరి. ఈవిధముగా నిక నొక్కదినము గడచినయెడల నిక్కముగా నే నామారనకు లోబడవచ్చును గాని యాతని జయించుట దుస్సాధ్యమని దోచుచున్నది. నేను తమ యాశీర్వచనమును గొని యుద్ధభూమి కేగవలయునను కుతూహలంబున జనుదెంచి యుంటిని. మీయునుగ్రహమువలనగాని నాభుజబలముచే మారన నింక నెఱుక్కొనజాలను. అని కల్కి మిన్నకుండెను. అంత భీమకవి యాతని వెరపుడిపి యిట్లనెను. ఓయీ ! రేపు నిన్ను జయలక్ష్మి వరింపగలదు. సందేహమువలదు. అని యాశీర్వదించి సాహిణి మారనను శపించుచు చొక్కభూపాలు నిట్లాశీర్వదించెను.

ఉ. చక్కదనంబు దీవియగు శ సాహిణి మారుడు మారుకై వడిన్

బొక్కివడంగలండు చల శ ముం బలముం గల యాచభుక్యపున్

జొక్కనృపాలు డుగ్రుడయి శ్రీ చూడ్కుల మంటలురాల జూచినన్  
మిక్కిలి రాజశేఖరుని శ్రీ మీదికివచ్చిన రిత్తవోవునే.

ఇట్లాశీర్వదించి భీమకవి యాతని ప్రోత్సహపరచి మరుదివం  
బున యుద్ధమునకు బంపెను. నాడు యుద్ధమూర్తుభ్రమేశ్వరికొలదికొమ్ము  
లోనే సాహిణిమారన జొక్కనృపాలునకు బట్టువడెను. చొక్క-  
నృపాలు డాతని రయంబున వధించి తనసైనికుల హెచ్చరించి యున్న  
స్వల్పసైన్యములతో నొక్కమ్మడిగా మారన సైన్యముతో దల  
కడెను. రాజులేని సైన్యమొకవరకు పోరాటమును సాగింపగలను ?  
మరికొన్ని ఘడియలలోన యుద్ధభూమి ముందు మారన సైనికు డొక్క-  
డైనను గాన్పించడయ్యెను. జయలక్ష్మి చొక్కభూపాలుని వరిం-  
చినది.

యుద్ధము ముగిసెను. అనంతర మొకనాడు చొక్కభూపా-  
లుడు భీమకవిపుంగవుని సభారంగమున ననేకవిధంబుల పూజించి  
మహాత్మా! తమయాశీర్వదన ప్రభావమున ప్రాప్తమై యీరాజ్య  
మును మీకర్పించితిని గాన తమరే యధేచ్ఛముగ బాలింపవలయు  
ను. ఇంతకంటె తమకు నేనేమియొసంగి తృప్తిపరుపగలను? అని  
ప్రార్థించెను. భీమకవి సంతృప్తాతరంగుడై ఓయీ! మేము కవిత్వ  
ము జెప్పుగలముగాని కత్తిబట్టి యుద్ధము చేయవలయుగదా! అట్టిచో  
మాకీరాజ్యమేల. నీవే పరిపాలించుచుండుము. నీయొద్దనే నెల్లప్పు  
డుండునట్లనుగ్రహించితిని. అని బల్కి యాతని సమ్మతిబరచెను. భీమ  
కవి పెక్కుదినము లాతనియొద్దనే యుండి తనవాగ్దానమును చెల్లించు  
కొనెను.



## నన్నయభట్టు.

వేడవ్యాస విరచితమైన శ్రీమహాభారతమును ప్రప్రథమమున నాంధ్రీకరించుటకు ప్రారంభించిన కవిపుంగవుడే నన్నయభట్టు. ఈ తాను రాజమహేంద్రవరమును వరిపాలించిన రాజరాజనరేంద్రుని యాస్థానకవియు నాతనికి కులగురువునునైయుండి యాతని యాసతి పైననే భారతాంధ్రీకరణమునకు పూనుకొనియున్నట్లుగా భారతమున నిట్లు జెప్పకొనియున్నాడు.

చ. అమలనువర్ణశృంగభుర శ మై కపిలంబగు గోశతంబు ను  
త్రమ బహువేదపిపులకు శ దానముచేసిన తత్ఫలంబు త  
ధ్యమనమకూరు భారతక శ ధాశ్రవణాభిరతిక్ మదీయది  
త్రము ననిశంబు భారతక శ ధాశ్రవణప్రవణంబ కావునన్.

క. జనునత కృష్ణదై వ్విపా

యనమునివృషభాభిహితసు శ హాభారతబ

ద్దనిరూపి తార్థమేర్పడ

దెరుగున రచియింపు మధిక శ ధీయుక్తిమెయిన్.

...

...

...

...

...

వ. అయినను దేవా ! నీ యనుమతంబున విదవ్విజ్ఞనంబుల యను గ్రహంబునం జేసి నా నేర్పు విధంబున నిక్కాచ్యంబు రచియించెద.

ఈతండు భారతమును రచించునెడ భీమకవి రాఘవపాండవీ యమును రచించి రాజరాజనరేంద్రుని దర్శించి యాతనికి దనగ్రంథ మును వినిపించి యద్దాని నాతనికి గృతినొసంగుటకై సంకల్పించు కొని రాజమహేంద్రవరపురమున కరుదెంచియుండెను. మహారాజగు రాజనరేంద్రుని దర్శన ముపేక్షించి వచ్చిన భీమకవి నన్నయభట్టును

సమీపించి రాజదర్శనము చేయించవలసివదని ప్రార్థించి దానురచించిన రాఘవపాండవీయమును యాతనికి జూపించెను.

రాఘవ పాండవీయము మంచిరసపుష్టిగలిగిన ద్వ్యర్థికావ్యమై యుండుట దిలకించి నన్నయభట్టారకుడు భూపాలుఁడాగ్రంథమును జూచినయెడల దన్నుగూడ నట్టికావ్యములనే రచింపవలసినదని యాజ్ఞాపించుననియు, నందువలన తానెక్కుడుగా శ్రమనందవలసినదన్ను ననియు భావించి భీమకవికి రాజసరేంద్రుని దర్శనము చేయించక కాలయాపన మొనరించుచుండెను. కొన్నిదినములు గతించెను. కాని నన్నయ రాజసదర్శనము చేయించునను నమ్మకముదప్పి భీమకవి యొకనాడు నన్నయభట్టతో నిట్లనియెను ఓయీ! నే నరుదెంచి వెక్కుడినములైనది. ఇప్పుటికైన రాజదర్శనము చేయించక కాలయాపనము గావించితివి. ఇంకనైనను నీవు రాజదర్శనము చేయుతువను నమ్మకము నాకు గలుగలేదు. పోనిమ్ము నేను వెడలిపోయి యింకొకప్రభువు నాశ్రయించెదను. అనికోపమున బల్కిన విని నన్నయ ఓయీ! ఆత్రతపడిన కార్యములగునా? బుద్ధిమంతుడైనవాఁడు కార్యసాధనమునకై యెంతమాత్రమును తొందరపడకూడదు. భూపాలు డుల్లాసముగానున్న సమయమున ప్రస్తావనసమయమున నీవిషయమై జెప్పువలయునని నిరీక్షించితిని. గతదినంబున నాతనితో గొంతవరకు మాటలాడితిని. గ్రంథమును ముండుగాదనకు జూపవలసినదని కోరి యుండెను. నీ కి సంగతి చెల్పి పుస్తకమును గొనిపోవలయునని దలంచితిని అంతలోననే తత్తరమంది కోపించదగునా? అని సామవాక్యముల నాతని కోపమును చల్లార్చి మంచిమాటల జెప్పుచు యాతనివద్దనున్న రాఘవపాండవీయమును వనవశము జేసి కొనియెను.

నన్నయభట్టు గ్రంథమునంతను బూర్ణముగాజదివి, యాగ్రంథము రాజు దిలకించిన తనకుగలుగబోవు ఖ్యాతియంతయు భీమనకుబోవునను సందియమునకులోనై యాగ్రంథమును సశింపజేసెను. (కొండఱు గ్రంథ మునింటియందుంచి గృహమునకగ్గివెట్టి గ్రంథముకాలిపోయినదని భీమక వితోజెప్పి యుండెనని కొన్నికథలవలన దెలియవచ్చుచున్నది.) తదుపరి గొన్నిదినంబులకు భీమన జనుదెంచి ఓయీ ! ఎన్నటికేని నీవురాజదర్శనముచేయించునట్లులేదు. ఇంకనా కీరాజుతో నిమిత్తములేదు. నాగ్రంథమును నాకిచ్చివేయుము. నాయుచ్చవచ్చిన కడకేగి యేరాజునో యాశ్రయించెద ననిబల్కెను. నన్నయయాగ్రంథము రాజరాజనరేంద్రుడు దిలకించుచుండెననిజెప్పెను. కాని భీమకవి కాలనివలుకుల నమ్మకముజనింపక యాతనిచేతనున్న ఆంధ్రశబ్దచింతామణిని లాగుకొని నీవు నారాఘవ పాండవీయమును నాశనముచేసితివిగాన నేని గ్రంథమును నాశనముజేసెదనని బలుకుచు దానినిగొనిపోయి ముక్క ముక్కలుచేసి గోదావరిలోగలిపెను. తదుపరి భీమన మహాకోపమున నన్నయచెంతరుదెంచి ఓయీ ! అన్యాయముగా నెంతయోశ్రమపడి త్రాసిన నారాఘవపాండవీయమును నిష్కారణము సశింపచేసితిని కావున నాశాపమును కొలదిదినములలోననే నీ వనుభవింతుగలవు. నీవురచింపబూనిన మహాభారతమును మూడవర్షములేని ముగియకపూర్వమే మరణింపదవు. అని శపించివెడలిపోయెను.

## కోమట్లు.

వేములవాడ భీమకవి యొక గ్రామమునకుబోయెను. ఆయాఠ సత్రములులేవు. ఆతని నెఱిగియుండి భోజనమునకును రావలసినదని పిలిచినన చా రెవ్వరును లేరనిపించెను. తుదకాతఁ డొకరియింటికిగి వారిని పార్థిది వారిటవంటజేసికొనుటకు యనుచుతినిబడసి సమీపమున నున్న యొకచిల్లరను కాణమునకుబోయి సామగులవెలయిచ్చి కొనుచుండెను. ఆకోమటియు పొరుగుూరుచుండినవాడని తెలిసికొని రెట్టింపువెలకట్టి బియ్యము మొదలైనవి యిచ్చుచుండెను. భీమనయు గొంతవరకు నిదానించి ఓయీ ! ఇదేమిక్కర్మము. ఒకరికిచ్చినదానికంటె నెక్కుడు వెలదీసికొనుచున్నావు. ఇదేమిన్యాయమని ప్రశ్నించెను. అతనాకోమటియు అయ్యో! సరుకులధరలు సహసమేయైనను యవసరమునుబట్టి యధిక మగుచుండును. మీకిష్టమైన నాజెప్పినధరయిచ్చికొనుడు. లేకున్న మానివేయుడు. ఇందు యిరువురకును నష్టములేమగదా ! అనిబల్కిన యాతనివల్కులను విని భీమకవికోపించి కోమట్ల నీవిధముగా దిట్టెను.

చ. గొనకొని మర్త్యలోకమున న గోమటిపుట్టగబట్టెదోన బొం  
కులుగవటుంబు లాలనము న గుచ్చితబుద్ధియు రిత్తభక్తియున్  
ననువరిమాటలుం బరధనంబున గ్రక్కునమెక్కజూచుటల్  
కొనుటలు నమ్ముటల్ మిగులనగొంటుదనంబును మూర్ఖవాదమున్.

ఉ. కోమటికొక్కటిచ్చి పది న గొన్ననుదోసములేమ యింటికిన్  
సేమమెరింగిచిచ్చిడినఁ న జెందదపాపము; వానినెక్కుడే  
నేమరుపాటునన్నరియు న నేముయొనర్చిన లేమదోసమా  
భీమునిలింగమాన ! కవి న భీమునివల్కులు నమ్మియుండుడి !

- ఉ. వేములవాడ భీమ ! తగ ర వే ? కవిశేఖరసార్యభామ ! నీ  
వేమని యానతిచ్చితివి ర యిమ్ములఁ గోమటి పక్షపాతివై  
కోమటికొక్కటిచ్చి వది ర గొన్న నదోనము లేదటంటి నా  
కోమటికొక్కటికవది ర గొన్న చుధర్మము ధర్మపద్ధతి.
- ఉ. రామునమోఘబాణమును ర రాజశిఖామణి కంటిమంటమున్  
భీమగనావిప్రభణ మారప్రేక్షునిచక్రము చక్రివక్రమున్  
దామరమాలిన్రాతము నురగారకవిద్విషుఘోరశక్తి ఘోర  
వేముల వాడ భీమకవి ర వీరునిత్పాదు ౧ త్తవోమనె.

## భీమకవినిరచిత చాటుప్రభు.

క. భువిఁబుట్టి పీచయడచెను

దివిజారాతులది నీశ ర దీప్తుఁడర రా

ఘోషడనుమ ముచలుపొగడి

దివిని దివ్యాంసు గమింపు ర దేహినిహగిన్.

- ఉ. కలగకుడిరభశ్చరులు ర కంపముజూద సుడెప్పుగ్ని సుల్  
తలగకుడచ్చరల్ మురులు ర తత్తరనుదకు డేరువచ్చి మీ  
యభజకులెల్ల బాపి మిము ర నందర గాచెద నుత వట్టుమీ  
గలివిలిమానియునుడని ర కైటభమర్దనఁజోలిబల్కిసన్.

ఈరెండుపద్యములును భీమకవినిరచిత శతకంధరరామాయణ  
ములోనివని యొకలక్షణగ్రంథమున నొసంగబడియెను. కాని గ్రంథ  
మెక్కడను గాఁగ్నించుటలేదు.

- ఉ. వారకవారకామినుల ర వర్షులచారుకుచోపగూహముల్  
కోరకకోరకొల్లసిత ర కుంజములన్ జిగురాకుపానుపుల్

చేరక బాయి కేరల క ర లింగు కులింగనరేంద్రమందిర  
ద్వారవిహారులై సిరుల ర నందక నందక పాణిగొల్వరే.

క. ఈక్షితికివచ్చివేగమ

ద్రాక్షారామమున వార ర తగుణులనృత్యం

బీక్షించి యంతకంటెచు

దక్షణముననేర్చి రంభ ర తగవేర్పడగన్.

4

ఉ. నన్యవిలాసరమ్యనలి ర నంబని బాలముఖాబ్జసారభా  
భివ్యసంబువం బరగు ర భృం గళులొత్తమ తద్వియోగతా  
వవ్యధా బ్రాణినిల్వచు కృతపాగుణమేర్పడ బ్రాహ్మణోనమా  
తవ్యయనంగ నొవ్వనచన ర స్థితికుందకెఱుగజేయుమా.

5

చాటుధార.

చ. చినరుహగర్భవాత్రముచు ర విష్ణునిచక్రము వజ్రవజ్రముకా  
దెసలనురాసు బాణము యురధిష్ఠికుకోవము మానిశావముకా  
మనకపుసాముకాటుచు గురమానుని శక్తియు గాలుదండమున్  
బహుపతికంటిమంటలుచు ర బుడితవాక్యము రిత్తబోవునే.

6

చ. సురుచిరపానపాత్రమున ర సుందరియొక్కతె కేలనించుచం  
దురుడు ప్రకంపితాంగములతో ర దిలకించె దదాననాంబుజ  
స్ఫురితవికాసవైభవమురసాపుండ్రుకువ మృచ్చిలింప జె  
చ్చురజనుదెంచి కట్టువడి ర చేడ్పడి భీతిపడుకుచాడ్పునన్.

7

నృసింహపురాణము.

క. మానవనాథుని గంగా

స్నానానంతరము సకల ర దానములు మహా

దీనులగు విప్రకోటికి

సేనాదయతోడనిచ్చి శ శివుసేనించెన్.

ఈవద్యములో భీమనన్మసి హపురాణములోనిదని రంగరాట్నం దమున నొసంగబడియున్నది.

క. ఎంతయును దుస్తకంబు గు

రంతరస-సార వారి శ రాశి మనవెసన్

గంతుగొను మానవులొక

యింత శివస్మరణచేసి శ యేచినభక్తిన్.

క. భువిలో మితుండగు వా

డవిరతమును వేరులేక శ యాత్మీయయనో

త్సవముఖకృత్యంబుల న

ధ్యవసాయంబెఱుక శ వరువ దగు సంప్రీతిన్.

ఈరెండువద్యములును భీమన హరవిలాసములోనివని రంగరాట్నం దమున నొసంగబడియెను. ఏభీమనయో వివరము తెలువబడియుండలేదు.

చ. హరుడధికుండు వింటికి పురరాత సకంఠు గిరిటిమేటిశం

కరపురుహాతనందనుల శ కంటెను రాముడు నేర్పు నిందుశే

ఖరకపి కేతుభార్గవుల శ కంటె గుమారుడు మీఱు నంబికా

వరనరజామదగ్నవృఖల శ వాహు కెక్కుడు రాసువుండిలన్.

ఉ. వాండిమిల్లసిద్ధి జన శ వల్లభుడోర్చిన రాజభీరుడై

యాండ్రుగుగానకుండ వృష శ భూకము పెట్టికొనంగజూచితో

నండిదె యేమిసేవనుచు శ నెచ్చెలులెల్ల హసింప నాతనో

మూడవకంటితోడ దొర శ మూర్తివహించిన మ్రొక్కిరంగనల్.

భీమకవిరచించిన నరసింహపురాణములోనిదని యీవద్యము కుమారసంభవపీఠికయందు చాచుబడియున్నది.

సీ. యోజనద్వయ విశారంగోన్నతి జెలువొంది  
వట్టణంబమరుకోర భావిభూతి  
హాటకరత్నకర నాటాచుమోదమై  
సూటిమించును గంచుర కోటమహిమ  
నూటొక్క గుళ్ళు చెర న్నుగళివానందమై  
నిత్యోన్నతక్రీడ నెమ్మదనరు  
వలకధారానదీర వారాశిసముత  
సాగరసంగవిర సంభ్రానమర

గీ. గడిచిరాజకళింగ భూర కాతురకుచు  
దనరె నవలక్షకళింగర మంగనొప్పి  
శృంగభద్రదీపమంగ బ్రసద్ధిమించు  
గణనకెక్కు కళింగ వట్టణము ధాత్రి).

క. శాపానుగ్రహపటువును  
తాపాడెడికవులనెత్తిర అంబంబనగా  
భూపాల సభలబూజ్యుడ  
నాపేరే భీముడంచు నరవరసభలన్.

చ. గరళపుముద్దలోహమవర గాఢమహాశనికొల్లున మ్మొట్ట  
హరునయనాగ్నికొల్మియుర గాధిపుకోటలుపట్టకర్ణుడి  
క్కరటిశిరంబుదాయలయర కొలుడు కమ్మరివైరివీరసం  
హరణగుణాభిరాముడగుర మ్రొచు భీమక ఖక్తరృషికిన్.

కవిజనాశ్రయములోనివద్యములు.



వేములవాడభీమకవిపుంగవుని యొక్క శైలిని దెలుపుటకై యిట నాతని విరచితముగు కవిజనాశ్రయముగోని పద్యముల గొన్నింటి నొసంగుచున్నాడను.

ఉ. మానుగవిశ్రమాక్షరస శ మస్వితమై స్వరమూచినన్ దదీ  
యానుగుణాక్షరంబుగొని శ యైననుజెప్పగ నొప్పు నీక్రియన్  
భానుసహస్రిభాసి వృష శ బాధిపుడప్పుటు లర్ధయుక్తమై  
పూనినచో నఖిడవళి శ పొల్పుగు నాది కవిక్రణీతమై.

సదిహారము.



# కోకిల.

గ్రంథకర్త:—పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు వంతులుగారు.

ఇది యొక అపూర్వవిచిత్ర కల్పనాసమేత మగు చక్కని నాటకము. కోకిల ధవునకై తండ్రిని త్యజించిన త్యాగశీల. భవ్యతరప్రాసాదముల నుండరోద్యానముల సంచరించు సతీతిలకమైనను, భయదక్రూర మృగ సంకీర్ణ భీకరారణ్యరంగమున నిజధీరచారిత్రాభినయమున, మోహంధు డగు మోహనుని హృదయాగారమున ప్రేమజ్యోతిని వెలిగించి, దమయంతి అనసూయాదుల మరపించిన పాతివ్రత్యవిరాజిత. అసూర్యంపశ్యయైనను పురుషుల భోగలాలసతాత్మప్తికై నిర్మంపబడిన క్రీడాపదార్థములుగాక. సతులు పురుషులకన్న నేమిటను తక్కువకారని లోకమున చాటుటకో యన రాజ్యపరిపాలనాభారమువహించిన రమణీమణి. ఈ నాటకము శృంగారరసమునకు నిలయము. శృంగారమున కరుణ, కరుణయందే భీభత్సము; దాన రాద్రము, దానియందే హాస్యము అంతయు నొక్కరంగమునందే ! పసితనమునందే తలిదండ్రుల బాసి, కారాగారమున బద్ధుడై, వేదాంతియైన వసంతకుడు, వేదండయానకు దాసుడై కథానాయకత్వమును వహించును. తరువాత విచారణస్థానమున ప్రణయిని కోకిల విచారణీయస్థానమున నిందితులు ప్రేమస్వరూపియగు జనకుడు, దైవసముండగు ధవుడు విచారణరంగభూమి యురికంబప్రాంతము. నేరారోపణచేయునది తల్లి. దీన ప్రపంచమున స్థాపింపబడు నీతి తరుణీమణులయవ్యాజప్రేమ. ఈ యత్యద్భుత సంఘటనాశక్తియు, తన్నిర్వహణనైపుణియు, స్త్రీలను పురుషులజేసి, పురుషున కబలవేసము నిచ్చి, యపూర్వప్రణయసంభాషణాకల్పనల మేళవించుకేముషి యీ కవిశేఖరునియందే, యీకవివిరచితమగు నీ కోకిలనాటకమునందే చూడదగును.

వెలరు 1—0—0 మాత్రమే.

వలయువారిట్లు వ్రాయవలెను:—

కురు కూరిను బ్బారావు, ప్రొప్రయిటరు,

సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజనాడ (కృష్ణాజిల్లా.)

# చం డి క.

గ్రంథకర్త:—ముత్తనేని వేంకట చెన్న కేశవులుగారు.

చండిక స్వాతంత్ర్యమంటవ ప్రదీపిక, చండిక సౌందర్యవార్ధి సమృద్ధి చంద్రిక, చండిక సమదారాత్రిదుమకుతారిక. చండికాచరిత్ర నుతివిచిత్రము; సూక్ష్మదృష్టిం బరికించువారికిఁ జండిక భామినీహాప బ్రహ్మరాక్షసి; కామినీహాప మృత్యుదేవత. స్థూలదృష్టిం బరికించు వారికిఁ జండిక వీరవత్సీశిరోరత్నము; పరమసాధ్వీతిలకము. చండిక కాక్షేయముతోఁగానిపనిఁ గటాక్షముతో నెరవేర్చినది. కత్తిబట్టుకొని కదనరంగమున కుఱికినది. రక్తముగార్చి రాజ్యము సంపాదించినది. చండికకు స్వాతంత్ర్యమే స్వర్గలోకము; పారతంత్ర్యమే ఘోరనరకము. భర్తృస్వాతంత్ర్యమునకుఁ జండిక వడినపాట్లు చెప్పిన దీక్షు పతిని ప్రభువుం జేయుటకుఁ జండిక వన్నిన తంత్రములు వత్స నాతీతములు ! పతిహితవర్తనమే చండికకుఁ బరమధర్మము. భర్తకొఱకుఁ జండిక పాప భీతి విడిచినది. ఘోరహత్యలు గావించినది. పాంసుల యను దుష్కీర్తి నందినది. తుదకు భర్తకు రాజ్యమార్జించినది. కాని కట్టకడకు చండికకు బైటకొంగే పామై కఱచినది. భర్తయే పగఁదలంచి చండికను బగతుర కప్పగించినాడు. అభిజాత్యసంపన్న యగు చండిక ఆత్మహత్య గావించు కొనినది. ఇంతటి సాహసిక—ఇంతటి వీరకాంత—ఇంతటి నెఱజాణ చరిత్రము మీరీదివఱకుఁ గని విని యుండరు. వెల రు 1 మాత్రమే.

శైలికి గొన్ని వద్యములు:

శా. పాణింగ్రూరకృపాణిఁ బూని బలవత్ప్రత్యర్థిభూభృదృఢ

శ్రేణిం దాఁకి, యన్మృగపరంపరల నున్వించార్చినంగాక, యీ

క్షోణీరాజ్యము శూరభోజ్య మెటువచ్చున్ ముండ లట్టిండ్ల లోఁ

బ్రాణాశంబడి వేడియశ్రువులఁ గార్వక ఊత్రియగ్రామణీ !

గీ. కత్తిబట్టకున్న, నెత్తురోడ్పకయున్న, ఘోరబాధ లొందనేరకున్నఁ

బ్రాణిహంససేయఁబాల్పడకున్నను లభ్యమాన రాజ్యలక్ష్మియుఱక?

వలయువా రిట్లుప్రాయవలెను:—కురుకూరి సుబ్బారావు, ప్రొఫెసరుటరు.

న ర స్వ తీ బు క్ డి పో, బె జ వా డ.

